

Odbor za pravne poslove I ljudska prava

Nehumano postupanje prema ljudima i nelegalna trgovina ljudskim organima na Kosovu*

Izveštaj – preliminarna verzija

Izvestilac: G. Dik Marti, Švajcarska, Liberalno-demokratska alijansa za Evropu

A. Preliminarni nacrt rezolucije

1. Parlamentarna skupština je sa krajnjom zabrinutošću primila otkriće bivše tužiteljke Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju (MKTJ), koja je navela da su tokom sukoba na Kosovu počinjeni ozbiljni zločini, uključujući slučajeve trgovine ljudskim organima, zločine koji su do današnjeg dana ostali nekažnjeni i u vezi sa kojima nije vođena nikakva ozbiljna istraga.
2. Dalje, prema navodima bivše tužiteljke, pomenute zločine su počinili pripadnici paravojne formacije poznate pod nazivom “Oslobodiilačka vojska Kosova” (OVK), protiv lica srpske nacionalnosti koja su do kraja oružanog sukoba ostala na Kosovu i koja su zarobljena od strane OVK.
3. Prema informacijama koje je prikupila Skupština, kao i na osnovu dosadašnjih rezultata istrage koja je u toku, postoje brojne konkretne i međusobno usaglašene indicije koje potvrđuju da je izvestan broj Srba i kosovskih Albanaca bio zarobljen i držan na tajnim lokacijama na teritoriji severne Albanije, u zatvorskim objektima pod kontrolom OVK. Ova lica su bila izložena nehumanom i degradirajućem postupanju pre nego što su konačno nestala.
4. Brojne indicije po svojoj prilici potvrđuju da su, u periodu neposredno po okončanju oružanog sukoba, a pre nego što su međunarodne snage realno mogle da preuzmu kontrolu nad regionom i ponovo uspostave kakav-takav red i zakon, nekim zarobljenicima vađeni organi, koji bi potom bili poslani u inostranstvo radi transplantacije. Pomenuto odstranjivanje organa vršilo se na teritoriji Albanije, na jednoj klinici u blizini mesta Fushe-Kruje.
5. Ova kriminalna aktivnost, koja se odvijala zahvaljujući haosu koji je vladao u regionu, na inicijativu pojedinih lidera OVK povezala se sa organizovanim kriminalom i nastavila se, iako u drugačijim oblicima, sve do danas, što pokazuju rezultati aktuelne istrage Euleksa u vezi sa klinikom “Medicus” u Prištini.

** Pojam Kosovo u ovom tekstu će se koristiti za teritoriju, institucije i stanovništvo u skladu sa tumačenjem Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti UN i bez prejudiciranja statusa Kosova.*

6. Iako je početkom ove decenije već bilo pojedinih konkretnih dokaza o takvoj trgovini, pripadnici međunarodnih snaga zaduženih za ovaj region nisu našli za shodno da detaljno ispituju pomenute okolnosti, ili su to učinili samo delimično i površno.

7. Naročito tokom prvih godina svog prisustva na Kosovu, međunarodne organizacije odgovorne za bezbednost i vladavinu prava (KFOR i UNMIK) morale su da se suoče sa ključnim strukturalnim problemima i ozbiljnim nedostatkom osoblja kvalifikovanog za obavljanje zadataka u okviru njihovog mandata, a konstantna rotacija osoblja dodatno je otežavala njihov posao.

8. Predstavnici MKTJ su počeli da vode inicijalnu istragu na licu mesta u cilju eventualnog otkrivanja tragova potencijalne trgovine ljudskim organima, ali su posle izvesnog vremena prekinuli istragu. Elementi dokaza pronađenih na lokaciji Rripe u Albaniji uništeni su, te su kao takvi postali neupotrebljivi za detaljnije analize. Nije vođena nikakva dalja istraga u vezi sa ovim slučajem, iako ga je bivša tužiteljka MKTJ smatrala dovoljno značajnim da bi na njega skrenula pažnju javnosti i obelodanila ga u svojoj knjizi.

9. Tokom odlučujuće faze oružanog sukoba, NATO je preduzeo akciju u formi vazdušnih napada, dok je OVK, kao *de facto* saveznik međunarodnih snaga, izvodila operacije na zemlji. Nakon odlaska predstavnika srpskih vlasti, međunarodna tela zadužena za bezbednost na Kosovu snažno su se oslanjala na vladajuće političke snage na Kosovu, koje su većinom činili bivši lideri OVK.

10. Predstavnici međunarodnih organizacija na Kosovu favorizovali su pragmatični politički pristup, smatrajući da po svaku cenu treba dati prednost kratkoročnoj stabilnosti, pri čemu su žrtvovana neka važna načela pravde. Veoma dugo nije urađeno gotovo ništa u smislu ispitivanja dokaza koji su ukazivali na potencijalnu umešanost pripadnika OVK u zločine protiv srpskog stanovništva i protiv pojedinih kosovskih Albanaca. Neposredno po okončanju sukoba, faktički u trenutku kada je OVK imala imala isključivu kontrolu na terenu, bilo je mnogobrojnih slučajeva namirivanja računa među različitim frakcijama, kao i odmazde prema pojedincima koji su, bez ikakvog suđenja, smatrani za izdajice jer su bili osumnjičeni za kolaboraciju sa Srbima, odnosno sa prethodnom vlašću.

11. EULEKS, koji je krajem 2008. godine preuzeo određene funkcije u sektoru pravosuđa od UNMIK-a, nasledio je tešku i osetljivu situaciju, naročito na planu borbe protiv teških oblika kriminala: nedovršene izveštaje, izgubljene dokumente, neprikupljena svedočenja. Takvo stanje moglo bi imati za posledicu veliki broj zločina koji će možda ostati nekažnjeni. Nedovoljno su istražene ili uopšte nisu istražene veze organizovanog kriminala i predstavnika političkih institucija. Takođe, malo je ili nimalo vođena istraga u slučajevima ratnih zločina počinjenih protiv Srba i kosovskih Albanaca smatranih za kolaboracioniste ili za rivale dominantnih frakcija. Ovo poslednje pitanje do današnjeg dana predstavlja istinsku tabu temu na Kosovu, iako svi o tome pričaju – nezvanično i veoma oprezno. Izgleda da je tek nedavno EULEKS načinio određene pomake u tom smislu, i iskreno se nadamo da politički razlozi neće predstavljati prepreku u njihovom radu.

12. EULEKS-ov međunarodni tim tužilaca i istražitelja zadužen za istraživanje navoda o nehumanom postupanju, uključujući navode o potencijalnoj trgovini ljudskim organima, ostvario je određeni napredak, naročito u smislu dokaza o postojanju tajnih zatvora OVK u

severnoj Albaniji, gde je, kako se tvrdi, bilo slučajeva nehumanog postupanja, pa čak i ubistava. Međutim, istražitelji ne nailaze na spremnost albanskih vlasti na saradnju, koja bi bila veoma poželjna.

13. Užasni zločini počinjeni od strane srpskih snaga, koji su pokrenuli veoma snažna osećanja širom sveta, uticali su na uverenje (koje se reflektuje i u stavovima pojedinih međunarodnih agencija) da je samo jedna strana činila zločine, dok je druga strana bila u ulozi žrtve, tj. potpuno nedužna. Realnost, međutim, nije crno-bela, već daleko složenija.

14. Parlamentarna skupština snažno podržava potrebu za apsolutno beskompromisnom borbom protiv nekažnjivosti za učiniocima teških povreda ljudskih prava, i ističe da činjenica da su ti zločini počinjeni u kontekstu žestokog sukoba nikako ne može da opravda eventualnu odluku o neprocesuiranju bilo kog lica koje je počinilo takva dela (videti Rezoluciju 1675 iz 2009.).

15. Ne može i ne sme da postoji jedna pravda za pobednike, a druga za poražene. Po okončanju svakog konflikta svi zločinci moraju da se procesuiraju i da odgovaraju za svoje nezakonite radnje, bez obzira na to kojoj su strani pripadali i bez obzira na političku ulogu koju su preuzeli.

16. Pitanje koje, sa humanitarnog stanovišta, ostaje najakutnije i najosetljivije, jeste pitanje nestalih lica. Od preko 6.000 slučajeva nestalih lica u evidenciji Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (MKCK), približno 1.400 je pronađeno među živima, dok je 2.500 tela pronađeno i identifikovano. U većini slučajeva reč je o žrtvama albanske nacionalnosti, čija su tela pronađena u masovnim grobnicama u oblastima pod srpskom kontrolom i na teritoriji Kosova. Još uvek se ne zna sudbina gotovo 1.900 lica nestalih tokom sukoba (od kojih su približno dve trećine kosovski Albanci). Ovom broju treba dodati gotovo 500 lica nestalih nakon dolaska KFOR-a 12. juna 1999, od toga oko 100 kosovskih Albanaca i približno 400 nealbana, većinom Srba.

17. Očigledno je da još uvek postoji nedovoljna saradnja između međunarodnih agencija sa jedne strane i kosovskih i albanskih organa vlasti sa druge, u rasvetljavanju sudbina nestalih lica. Za razliku od Srbije, koja je konačno prihvatila saradnju, ispostavilo se da je daleko komplikovanije sprovesti otkopavanja na teritoriji Kosova, te da je to, barem prema dosadašnjem iskustvu, nemoguće učiniti na teritoriji Albanije. Saradnja kosovskih vlasti je nedovoljna, a naročito u pogledu potrage za gotovo 500 lica koja se zvanično vode kao nestala nakon sukoba.

18. Radnoj grupi za nestala lica, formiranoj od predstavnika MKCK i EULEX-ove Kancelarije za nestala lica, neophodna je široka i bezrezervna podrška međunarodne zajednice kako bi se prevazišla nekooperativnost obe strane. Utvrđivanje istine i pravo porodica oštećenih da bar dostojno ožale svoje najbliže jesu vitalni preduslov za pomirenje među etničkim zajednicama i za mirnu budućnost u ovom delu Balkana.

19. Skupština stoga poziva:

19.1 države članice EU i druge države učesnice:

19.1.1 da EULEKS-u obezbede odgovarajuće resurse, u smislu logistike i visokokvalifikovanog osoblja, neophodnih za ostvarenje izuzetno kompleksne i važne uloge koja je poverena EULEKS-u;

19.1.2 da EULEKS-u postave jasan cilj i pruže mu političku podršku na najvišem nivou u cilju beskompromisnog obračuna sa organizovanim kriminalom i zadovoljenja pravde bez obzira na političku celishodnost;

19.1.3 da stave na raspolaganje sve resurse neophodne za realizaciju efikasnih programa zaštite svedoka;

19.2 EULEKS:

19.2.1 da istraje u svom istražiteljskom radu, ne obazirući se na funkcije eventualnih osumnjičenih niti na poreklo oštećenih, te da učini sve kako bi se rasvetlili slučajevi prisilnih nestanaka, indicije o trgovini organima, navodi o korupciji, kao i o sprezi organizovanog kriminala sa političkim krugovima;

19.2.2 da preduzme sve mere u cilju efektivne zaštite svedoka i da pridobije njihovo poverenje;

19.3 MKTJ: da u potpunosti saraduje sa EULEKS-om, naročito pružanjem na uvid informacija i dokaza kojima raspolaže, a koji bi mogli da budu od pomoći EULEKS-u u procesuiranju lica odgovornih za zločine u njegovoj nadležnosti;

19.4 srpske vlasti:

19.4.1 da učine sve napore kako bi uhvatile preostale begunce optužene za ratne zločine pred MKTJ, konkretno Ratka Mladića i Gorana Hadžića, čije izmicanje pravdi i dalje predstavlja ozbiljnu prepreku u procesu pomirenja, a na koje se često pozivaju vlasti drugih zemalja kako bi opravdale sopstveni nedostatak efikasnosti u domenu pravosuđa;

19.4.2 da tesno saraduju sa EULEKS-om, naročito u smislu prosleđivanja svih informacija koje bi mogle pomoći u rasvetljavanju zločina počinjenih tokom i nakon sukoba na Kosovu;

19.4.3 da preduzmu neophodne mere u smislu sprečavanja odliva informacija u medije o detaljima istrage u vezi sa Kosovom, a koji mogu da nanesu štetu saradnji sa drugim organima vlasti, te kredibilitetu istrage u celini;

19.5 vlasti u Albaniji i na Kosovu:

19.5.1 da bezrezervno saraduju sa EULEKS-om i sa srpskim vlastima u okviru procedura čiji je cilj utvrđivanje istine o zločinima počinjenim na Kosovu, bez obzira na poznato ili pretpostavljeno poreklo osumnjičenih i oštećenih;

19.5.2 naročito, da preduzmu odgovarajuće radnje kao odgovor na EULEKS-ove zahteve za pravosudnu saradnju u vezi sa kriminalnim aktivnostima navodno počinjenim u komandi OVK u Albaniji;

19.5.3 da otvore ozbiljnu i nezavisnu istragu radi utvrđivanja potpune istine o navodima, ponekad konkretnim i specifičnim, koji se odnose na postojanje tajnih zatvora u kojima su lica sa Kosova – kako srpske tako i albanske nacionalnosti – navodno bila izložena nečovečnom postupanju za vreme i neposredno nakon sukoba. Ovom istragom mora da bude obuhvaćena i proverena isto tako specifičnih i konkretnih navoda o trgovini ljudskim organima, za koju se tvrdi da se tokom pomenutog perioda odvijala na Kosovu, a delimično i na teritoriji Republike Albanije;

19.6 sve države članice Saveta Evrope, kao i zainteresovane države u statusu posmatrača:

19.6.1 da blagovremeno odgovore na zahteve za pravosudnu saradnju dobijene od strane EULEKS-a i srpskih vlasti u okviru njihovih aktuelnih istraga o slučajevima ratnih zločina i trgovine ljudskim organima; zakasneli odgovori na ovakve zahteve nerazumljivi su i nedopustivi sa stanovišta važnosti i urgentnosti međunarodne saradnje na planu obračuna sa ovako ozbiljnim i opasnim oblicima kriminalnog delovanja;

19.6.2 da sarađuju sa EULEKS-om u njegovim naporima na planu zaštite svedoka, naročito u slučajevima kada konkretna lica više ne mogu da žive u regionu, te moraju da dobiju novi identitet i da se presele u drugu državu;

20. Skupština, imajući u vidu činjenicu da trgovina ljudskim organima danas predstavlja izuzetno ozbiljan svetski problem koji je u očiglednoj suprotnosti sa osnovnim standardima ljudskih prava i dostojanstva, pozdravlja i podržava zaključke zajedničke studije koju su Savet Evrope i UN objavili 2009. godine. Skupština je naročito saglasna sa zaključkom da je neophodno ustanoviti odgovarajući međunarodnopravni instrument koji bi definisao dela trgovine ljudskim organima, tkivima i ćelijama, te propisao mere u smislu prevencije takve trgovine i zaštite njenih žrtava, kao i krivičnopravne mere u smislu procesuiranja njenih učinilaca.

B. Memorandum – obrazloženje g. Dika Martija

Sadržaj

- 1. Uvodne napomene – pregled**
- 2. Uvodni komentar o izvorima**
- 3. Detaljni nalazi naše istrage**
 - 3.1 Opšti prikaz*
 - 3.2 Frakcije u okviru OVK i povezanost sa organizovanim kriminalom*
 - 3.3 Zatvorski objekti i nečovečno postupanje prema zarobljenicima*
 - 3.3.1. Zatvori OVK za vreme rata*
 - 3.3.1.1. Prva podgrupa zarobljenika: “ratni zarobljenici”*
 - 3.3.1.1.1. Prikaz jednog zatvorskog objekta: Cahan*
 - 3.3.1.1.2. Prikaz jednog zatvorskog objekta: Kukës*
 - 3.3.2. Postkonfliktna zatvaranja lica od strane pripadnika i saradnika OVK*
 - 3.3.2.1. Druga podgrupa zatvorenika: “nestala lica”*
 - 3.3.2.1.1. Prikaz jednog zatvorskog objekta: Rripe*
 - 3.3.2.1.2. Opservacije o uslovima držanja i transporta zarobljenika*
 - 3.3.2.2. Treća podgrupa zarobljenika: “žrtve organizovanog kriminala”*
 - Prikaz jednog zatvorskog objekta: Fushë-Krujë*
 - 4. Klinika “Medicus”**
 - 5. Razmišljanja o “staklenom plafonu odgovornosti” na Kosovu**
 - 6. Nekoliko završnih napomena**

1. Uvodne napomene – pregled

1. U aprilu 2008. gospođa Karla del Ponte, bivša glavna tužiteljka Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju (MKTJ), objavila je, u saradnji sa Čakom Sudetićem, zbirku sećanja na svoje doživljaje tokom službe u MKTJ. Njena knjiga se prvo pojavila na italijanskom jeziku (*“La caccia – Io e i criminali di guerra”*), a zatim u prevodu na francuski (*“La traque, les criminels de guerre et moi”*). U knjizi, gotovo 10 godina nakon rata na Kosovu, pojavila su se otkrića o trgovini ljudskim organima vađenim iz srpskih zarobljenika, koju (trgovinu) su navodno obavljali vodeći pripadnici komande OVK. Ovi navodi su predstavljali iznenađenje iz više razloga i razumljivo, izazvali su brojne žestoke reakcije. Iznenađenje javnosti je pre svega bilo izazvano činjenicom da takvi navodi dolaze od ličnosti koja je bila na najodgovornijoj funkciji, i to u samom središtu pravosudnog sistema zaduženog za procesuiranje zločina počinjenih tokom sukoba koji su satrli bivšu Jugoslaviju. Pored toga i iznad svega, tužiteljkini navodi su predstavljali iznenađenje jer su otkrili očigledno odsustvo akcije na zvaničnom nivou, iako ih je ona nesumnjivo smatrala dovoljno značajnim da bi zaslužili mesto u njenim memoarima, i pored toga što je kao bivša tužiteljka morala biti svesna ozbiljnosti i dalekosežnosti navoda koje je odlučila da obelodani.

2. Imajući pred sobom predlog Rezolucije (dok. br. 11574), kojim se zahteva sprovođenje temeljne istrage radnji pomenutih u knjizi gospođe Del Ponte i posledica tih radnji, u nameri da utvrdi njihovu verodostojnost, ostvari pravdu za žrtve i uhapsi vinovnike ovih zločina, Komitet za pravne poslove i ljudska prava imenovao je mene kao izvestioca, uz uputstvo da u tom svojstvu predložim preliminarni nacrt rezolucije i sačinim odgovarajući izveštaj.

3. Odmah mi je bilo jasno da ću se na novoj dužnosti suočiti sa izuzetnim teškoćama. Rec je o tvrdnjama bivše međunarodne tužiteljke vezanim za radnje koje su se, ne zaboravimo, navodno dogodile pre jedne decenije, a koje nisu valjano istražene od strane nacionalnih ili međunarodnih institucija nadležnih za konkretnu teritoriju. Po svoj prilici, svi naponi da se utvrde činjenice o kosovskom konfliktu i kazne ratni zločinci prevashodno su bili orijentisani u jednom smeru, odnosno zasnivali su se na implicitnoj pretpostavci da je jedna strana bila u ulozi žrtve, a druga u ulozi počinioaca. Kao što ćemo videti, izgleda da je činjenično stanje bilo daleko kompleksnije. Struktura albanskog društva na Kosovu, još uvek u velikoj meri organizovana po klanovima, te odsustvo civilnog društva u pravom smislu reči, predstavljali su snažnu barijeru u pristupu i uspostavljanju kontakta sa lokalnim izvorima. Takvo stanje bilo je dodatno otežano zbog sveprisutnog straha, koji je ponegde dostizao razmere užasa, primetnog već u našim prvim kontaktima pošto bismo objasnili predmet i cilj naše istrage. Štaviše, pojedini predstavnici međunarodnih institucija nisu krili svoju nespremnost da se uhvate u koštac sa tim činjenicama: “Što je bilo, bilo je”, govorili su nam. “Sada moramo da se okrenemo prema budućnosti.” Vlasti Republike Albanije tvrdile su da njihova zemlja nije bila poprište sukoba, te da stoga nemaju razloga da otvaraju istragu. Srpske vlasti su reagovala, doduše sa zakašnjenjem, ali do sada nisu postigle nikakve značajne rezultate. Sa svoje strane, MKTJ je poslao istražiteljsku misiju na lokaciju zloglasne „žute kuće”. Njihova istraga, međutim, sprovedena je prilično površno i za međunarodne profesionalne standarde na zaprepašćujuće niskom nivou. Pored toga, mandat MKTJ ograničen je jasno definisanim vremenskim okvirom i teritorijom: međunarodni tribunal je ustanovljen radi procesuiranja lica osumnjičenih za ratne zločine počinjene samo do juna 1999, kada je okončan konflikt na Kosovu, a njegova jurisdikcija ne pokriva teritoriju Albanije, osim u slučajevima kada Albanija izričito dozvoli sprovođenje istrage na svojoj teritoriji.

4. Većina dela kojima se trenutno bavimo navodno se događala od leta 1999. nadalje, u kontekstu opšte pometnje širom regiona. Srpske snage bezbednosti napustile su Kosovo, a pozicioniranje snaga KFOR-a u početku se odvijalo sporo. U međuvremenu, desetine hiljada albanskih izbeglica sa Kosova prvo su pokušavale da se domognu Albanije, a zatim da se vrate svojim kućama, dok su pripadnici srpske nacionalnosti nastojali da izbegnu na teritorije pod kontrolom srpske vojske. Vladao je potpuni haos: nije bilo funkcionalne uprave na Kosovu, KFOR je sporo uspostavljao kontrolu nad situacijom, očigledno u nedostatku znanja i veština neophodnih za suočavanje sa ekstremnim okolnostima. NATO intervencija je u suštini izvršena u formi vazdušne kampanje koja je obuhvatila bombardovanje Kosova i Srbije (i koja je po nekim mišljenjima predstavljala kršenje međunarodnog prava jer nije bila odobrena od strane Saveta bezbednosti UN), dok je OVK bila faktički saveznik NATO-a na terenu. Dakle, tokom kritičnog perioda koji je u središtu naše istrage, OVK je imala efektivnu kontrolu nad velikim delom teritorije koja je uključivala Kosovo, ali i neke pogranične delove severne Albanije. Pri tome kontrola od strane OVK nije predstavljala strukturisano vtšenje vlasti, a sigurno je i to da je ona bila još veoma daleko od naznaka države. Upravo tokom ovog kritičnog perioda počinjeni su brojni zločini protiv Srba koji su ostali u regionu, kao i protiv kosovskih Albanaca osumnjičenih za „terorizam” i „kolaboracionizam”, te onih koji su žrtvovani u suparničkim obračunima unutar OVK. Većina ovih zločina ostala je nekažnjena, a tek mnogo godina kasnije učinjeni su prvi stidljivi koraci u suočavanju sa njima.

5. U ovoj haotičnoj fazi granica između Kosova i Albanije faktički je prestala da postoji. Nije bilo nijednog efektivnog oblika kontrole, a i inače bilo je nemoguće zamisliti sprovođenje bilo kakvih pravila u situaciji kada reke izbeglica idu prema Albaniji, da bi se po okončanju sukoba iste te reke slivale nazad na Kosovo. Tokom jedne misije na terenu 1999, u kojoj sam učestvovao kao predstavnik Evropskog parlamenta, bio sam neposredni svedok razmera tog fenomena. Ono što je na mene iznad svega ostavilo upečatljiv utisak bila je jedinstvena solidarnost albanskog stanovništva i vlasti u spremnosti da prihvate kosovske izbeglice. U takvim okolnostima grupe OVK su se slobodno kretale sa obe strane granice, koja je, kao što sam napomenuo, u međuvremenu postala tek simbolična linija razdvajanja. Iz ovoga jasno proizlazi zaključak da je OVK imala faktičku kontrolu nad regionom, i to kako na Kosovu tako i u pograničnim delovima severne Albanije. Međunarodne snage su saradivale sa OVK kao lokalnim partnerom u vojnim operacijama i uspostavljanju javnog reda. Kao rezultat takve situacije, izvesni zločini pripadnika OVK ostali su nekažnjeni. Među počiniocima je bilo i vođa OVK, koji su se uspešno prikrili i izbegli suočavanje sa licem pravde.

6. **Zločini počinjeni od strane srpskih snaga jesu dokumentovani, prijavljeni i u meri u kojoj je to moguće procesuirani pred pravosudnim organima. Nema potrebe detaljnije opisivati i objašnjavati užasavajuću prirodu tih zločina. Oni su bili rezultat pogubne politike Slobodana Miloševića tokom dužeg perioda, u kome je bilo i takvih faza kada je on priman kao uvaženi gost u prestonicama mnogih evropskih zemalja. Pomenuti zločini su odneli desetine hiljada ljudskih života i razorile jedan celi region našeg kontinenta. U kosovskom konfliktu albansko stanovništvo je doživelo neopisivo nasilje koje je bilo rezultat jedne bezumne politike etničkog čišćenja od strane tadašnjeg diktatora u Beogradu. Ništa od tih istorijskih događaja danas se više ne može dovesti u sumnju, što je stvorilo određenu klimu i tendenciju da se svi događaji i zločini posmatraju kroz prizmu koja je pružala uglavnom crno-belu sliku stvarnosti: na jednoj strani bili su Srbi viđeni kao zli agresori, a na drugoj kosovski Albanci viđeni kao nedužne žrtve. U užasu počinjenih zločina ne može se primeniti načelo kompenzacije ili reciprociteta. Suštinsko načelo pravde nalaže jednak odnos prema svima. Štaviše,**

obaveza da se utvrdi istina i izvrši pravda mora biti ispunjena u ime ponovnog uspostavljanja istinskog mira i poverenja među zajednicama koje treba da počnu zajedno da žive i rade.

7. Ipak, preovlađujuća logika u slučaju Kosova izgleda prilično kratkovida: uspostaviti prividni red i mir što pre, uz izbegavanje bilo čega što bi moglo da destabilizuje situaciju u regionu koji je još uvek u stanju krhke ravnoteže. Rezultat takve logike jeste oblik pravde koja se jedino može opisati kao selektivna, uz prisustvo prakse nekažnjivosti za mnoge zločine za koje postoje verodostojne indicije da su ih – direktno ili indirektno – počinili pripadnici vrha OVK. Zapadne zemlje koje su se angažovale na Kosovu uzdržavale su se od direktne intervencije na terenu, radije pribegavajući vazдушnim napadima. U takvoj situaciji OVK je postala njihov nezamenljivi saveznik u kopnenim operacijama. Međunarodni akteri su se opredelili za ignorisanje zločina počinjenih od strane OVK u nameri da postignu kakvu-takvu stabilnost na terenu. U suštini, novo Kosovo je izgrađeno na postojećim strukturama pokreta za nezavisnost države kosovskih Albanaca. Kao rezultat takvog opredeljenja, sve potonje međunarodne uprave na Kosovu, kao i vlada S.A.D., za koju se generalno smatra da igra važnu ulogu u aktivnostima novouspostavljene kosovske države¹⁸, morale su da održavaju dobre odnose sa svojim *de facto* saveznicima na terenu, koji su u međuvremenu postali novi gospodari na lokalnoj političkoj sceni. Takva situacija, kao što smo ranije naglasili, definitivno je osujetila naše izgleda da proniknemo u suštinu svih počinjenih zločina, ili bar onih zločina za koje postoje sve indicije da su ih počinila lica na vlasti, odnosno njima bliski pojedinci. Dodatni problem predstavlja činjenica da su izvori iz vremena međunarodne uprave pod UNMIK-om – kako u pogledu kvaliteta tako i u pogledu kvantiteta – nedovoljni za efektivno i nepristrasno procesuiranje počinjenih zločina. Kratkotrajni mandati većine UNMIK-ovog osoblja i njihova neprekidna rotacija predstavljali su glavnu prepreku vršenju pravde. Međunarodni zvaničnici su nam kazali da je bilo nemoguće sačuvati poverljivost njihovih izvora – što se smatra ključnim elementom uspešnosti krivične istrage – naročito zbog njihovog oslanjanja na lokalne prevodioce koji bi često prenosili informacije licima protiv kojih je vođena istraga. Zbog toga je EULEKS morao da dovede prevodioce iz drugih zemalja kako bi obezbedili uslove za neometano sprovođenje osetljivih istraga. Isti izvori su nam predočili da pristup međunarodne zajednice u velikoj meri može biti ograničen stereotipnim načelom „postizanja stabilizacije i mira po svaku cenu”. Takav pristup je očigledno podrazumevao politiku nezameranja lokalnim moćnicima.

8. Misija EULEKS-a, koja deluje od kraja 2008, nasledila je izuzetno tešku situaciju. Spise brojnih predmeta ratnih zločina, naročito onih u kojima su pripadnici OVK označeni kao osumnjičeni, UNMIK je predao svojim naslednicima u žalosnom stanju (pogrešno zavedeni dokazi i izjave svedoka, velike pauze u istražnim postupcima, nedovršene istražne radnje itd.) Zato su nam tokom naših obilazaka terena zvaničnici EULEKS-a izrazili nedvosmislenu strepnju da će spisi mnogih predmeta jednostavno morati da budu odbačeni¹⁹. Neki naši izvori – predstavnici civilnog društva u povelju – nisu štedeli kritike na račun samog EULEKS-a: očekivalo se da će EULEKS makar krenuti u obračun sa „nedodirljivima”, čija je više nego mračna prošlost opšte poznata. Međutim, takva očekivanja nisu se ispunila: bilo je mnogo najava i obećanja, ali za sada bez opipljivih rezultata. Paradigmatičan je slučaj Nazima Blace, „cinkaroša” koji je javno priznao da je ubijao po naređenju nekih od vodećih ličnosti u aktuelnom političkom životu Kosova. Tek nakon puna četiri dana ovaj čovek je uhapšen i

¹⁸ Sjedinjene Američke Države imaju impresivno opremljenu ambasadu i vojnu bazu Bondstil, čiji izgled prevazilazi razmere I značaj regionalnih okvira.

¹⁹ „Tekovine UNMIK-a” su nam opisane u slikovitom obliku kome nije potreban dalji komentar, kao “300.000 stranica u haosu”.

stavljen pod zaštitu. Način na koji EULEKS bude vodio ovaj predmet predstavljaće važan test njegove spremnosti za misiju promotera pravde.

9. Ipak, ne možemo a da ne pohvalimo veliku posvećenost pojedinih članova EULEKS-ovog tima (koji je u vreme pisanja ovog izveštaja brojao približno 1.600 međunarodnih zvaničnika i 1.100 lokalnih službenika), kao i njihovu rešenost da se suoče sa neverovatnim izazovom pred kojim su se našli. Njihovi naponi počinju da daju opipljive rezultate, naročito u slučaju logora u Kukešu i klinike „Medicus” u Prištini. Međutim, neophodno je da EULEKS dobije eksplicitnu i odlučniju podršku sa najviših nivoa evropske politike. Ne sme biti nikakve nedoumice oko neophodnosti gonjenja svih lica osumnjičenih za zločine, čak i u slučajevima onih osumnjičenih koji zauzimaju važne pozicije u institucijama i političkom životu Kosova. Isto tako, EULEKS-u se mora omogućiti hitan pristup kompletnoj dokumentaciji prikupljenoj od strane međunarodnih agencija koje su prethodno bile angažovane na Kosovu, uključujući i spise KFOR-a koji su u međuvremenu vraćeni onim državama koje su poslale svoje pripadnike u sastav KFOR-a²⁰, kao i spise prikupljene od strane MKTJ²¹. Po mišljenju ključnih operativaca angažovanih na terenu, neophodno je da postoji zajednička, objedinjena baza podataka sa arhivama svih međunarodnih činilaca, koja bi u svakom trenutku bila dostupna istražiteljima EULEKS-a. Ne možemo a da se ne zapitamo koji su razlozi sprečavali ranije ispunjenje jednog tako osnovnog zahteva.

10. Kosovska policija (KP), multietnička po svom sastavu, profesionalno je obučena, dobro opremljena i očigledno efikasna u borbi protiv sitnih krivičnih dela i manje ozbiljnih oblika kriminala. Sa više od 7.200 uniformisanih pripadnika i preko 1.100 članova pomoćnog osoblja, KP ima u svom sastavu predstavnike 13 etničkih grupa, uključujući i 10% Srba. Prema nedavno sprovedenim anketama, KP predstavlja drugu snagu na Kosovu (odmah iza KFOR-a) koja uživa najveće poverenje domaće javnosti. Viši međunarodni zvaničnici su takođe potvrdili da je policija “pristojna”, dok su sudije označene kao “problematične” u smislu podložnosti zastrašivanju, političkim uticajima ili korupciji. Ipak, utisci o policiji razlikovali su se od jednog do drugog izvora sa kojima smo kontaktirali. KP tek treba da se dokaže u praksi i da zadobije potpuno poverenje svojih međunarodnih partnera, među kojima su i njihove kolege iz misije EULEKS-a. U razgovorima sa međunarodnim zvaničnicima osetili smo izvesne sumnje u pogledu političke rešenosti svih pripadnika policije da se suoče sa svim oblicima kriminala na najbeskompromisniji način. To se naročito odnosi na situacije u kojima je policija pozvana da se obračunava sa organizovanim kriminalom, odnosno sa zločinima u koje su umešane vodeće političke ličnosti. Ta rešenost takođe podrazumeva istinski efikasnu zaštitu svedoka, koji predstavljaju veoma osetljivu i neprocenjivo važnu kariku u procesuiranju najozloglašjenih i najopasnijih kriminalaca.

11. Korupcija i organizovani kriminal predstavljaju glavni problem u regionu, što pokazuju zaključci nekoliko međunarodnih studija. Ovaj problem je otežan činjenicom da su kriminal, korupcija i politika u čvrstoj sprezi. Jako prisustvo međunarodne zajednice izgleda da nije doprinelo poboljšanju situacije, već je na protiv podstaklo pojavu izvesnih prilično perverzних anomalija. Na primer, vozač ili čistačica zaposleni u nekoj međunarodnoj organizaciji ili stranoj ambasadi po pravilu zarađuju znatno više nego neki oficir policije ili sudija, što neminovno narušava ravnotežu društvenih vrednosti.

²⁰ Saznali smo da su pojedine države koje su poslale svoje pripadnike u sastav KFOR-a (na primer Velika Britanija) ponele sve svoje izveštaje sa sobom, kao i da su ti izveštaji kasnije stavljeni na raspolaganje istražiteljima EULEKS-a samo uz izricito obrazloženje u vezi sa svakim pojedinačnim predmetom, što predstavlja složenu proceduru koja znatno usporava rad pravosuđa.

²¹ U vreme naše posete u januaru 2010, istražitelji EULEKS-a nisu uvek imali pristup arhivi MKTJ, iako je tužilac MKTJ nedavno navodno lično potvrdio da će EULEKS-u biti omogućen neograničen i trenutni pristup arhivi Tribunala.

12. Glavni prioritet sa humanitarnog stanovišta jeste rasvetljavanje sudbina lica nestalih u kontekstu kosovskog konflikta. Imajući u vidu relativnu malobrojnost stanovništva na Kosovu, broj nestalih je ekstremno visok. Od ukupno 6.005 slučajeva nestalih lica u evidenciji MKCK, skoro 1.400 lica pronađeno je među živima, a 2.500 tela je pronađeno i identifikovano. Većina žrtava čija su tela identifikovana bili su kosovski Albanci, od kojih je polovina ekshumirana iz masovnih grobnica otkrivenih na teritoriji Srbije, a druga polovina na Kosovu. Pored toga, sudbine 1.869 lica – od toga dve trećine kosovskih Albanaca – i dalje su nerasvetljene. 470 lica je nestalo nakon dolaska snaga KFOR-a 12. juna 1999; od tog broja 95 su kosovski Albanci, a 375 nealbanci, i to u većini slučajeva Srbi²².

13. **Kada je rec o pomenutim nestancima, valja napomenuti da su mnoge albanske porodice sa Kosova koje su izgubile nekog od svojih najbližih nakon 12. juna 1999. navodno prijavljivale ranije datume nestanka, pre tzv. „prelomnog datuma“, iz straha da bi njihovi najbliži mogli biti označeni kao „izdajnici“ nacionalnog interesa kažnjeni od strane OVK. Znacajno je i to da kosovski zakon o kompenzaciji za porodice „mucenika“ izricito isključuje lica preminula nakon dolaska KFOR-a. Sto se tiče zakona o kompenzaciji za porodice nestalih lica, koji je još uvek u fazi rasprave, deklarirani stav kosovskih vlasti jeste da takav zakon treba da se odnosi samo na slučajeve nestanka nakon 1. januara 1999, a pre 12. juna 1999. Ovakav stav jasno demonstrira svu osetljivost teme nestalih kosovskih Albanaca, koja je prisutna do danasnjeg dana. Po mišljenju nekih naših izvora, ovo pitanje se i dalje smatra vrhunskom tabu temom i predstavlja ozbiljnu prepreku u nastojanjima da se utvrdi istina. Lov na „izdajnike“ često služi kao maska za krvave međufrakcijske obracune unutar OVK, te za prikrivanje zlocina počinjenih od strane pripadnika i saradnika OVK.**

14. Sadašnji zvaničnici Kancelarije za nestala lica i forenzička ispitivanja²³ prijavili su brojne teskoce u vezi sa nekvalitetnom dokumentacijom koju su nasledili od svojih prethodnika²⁴; Kancelarija očigledno ima problema da motvise i zadrži svoje osoblje, za koje se tvrdi da je loše plaćeno u odnosu na tražene kvalifikacije. Napori da se rasvetle sudbine nestalih dodatno su otežani očiglednim nedostatkom saradnje različitih međunarodnih agencija sa kosovskim vlastima, a pogotovo sa nadležnim organima u Albaniji. Srbija jeste saradnjivala, doduse uz izvesne otpore u početku, u otkopavanju navodnih masovnih grobnica na svojoj teritoriji, dok su se na teritoriji Kosova takve istražne radnje ispostavile kao daleko komplikovanije²⁵, a kao doslovno nemoguće (bar do sada) na teritoriji Albanije²⁶. Saradnja sa vlastima na Kosovu narocito izostaje u vezi sa 470 slučajeva nestanka koji su se zvanično dogodili po okoncanju sukoba²⁷. Nedostatak saradnje od strane vlasti na Kosovu i u Albaniji u vezi sa slučajevima nestalih Srba, kao i kosovskih Albanaca za koje se pretpostavlja da su bili

²² Ovdje navedene brojke dobijene su od Kancelarije za nestala lica i forenzička ispitivanja (OMPF), u vezi sa slučajevima koji su ostali nerasvetljeni do početka 2010. MKCK navodi brojku od 1.000 lica nestalih nakon dolaska KFOR-a, od kojih su većina Srbi, ali i kosovski Albanci označeni kao „izdajnici“.

²³ Kancelarijom za nestala lica i forenzička ispitivanja (OMPF) trenutno rukovode jedan zvaničnik EULEKS-a i jedan predstavnik kosovskih vlasti; ovo telo je formirano, kako nam je rečeno, „da bi se rascistio nered koji je ostao iza UNMIK-a i MKTJ“.

²⁴ Smatra se da je ovaj problem bio najakutniji u vezi sa slučajevima koji su se dogodili u periodu „haosa“ od juna do kraja oktobra 1999. Vojnici KFOR-a su očigledno bili nekvalifikovani za obavljanje policijskog posla i njihovi izveštaji sa lica mesta bili su, prema izjavama upućenih, uglavnom neupotrebljivi.

²⁵ Jedan primer sa kojim smo se suočili tokom informativne posete Pristini odnosio se na otkopavanje rudnika gde su navodno bila pokopana tela tridesetak srpskih žrtava. Lokalne građevinske firme angazovane za ovaj posao bile su izložene pretnjama od strane pripadnika lokalne zajednice, što je dovelo do ozbiljnog zastoja u njihovom radu. Prema izjavama naših sagovornika, prevladavajući stav među albanskim stanovništvom na Kosovu bio je da je „izdajica“ svako ko pruži bilo kakve informacije o srpskim masovnim grobnicama.

²⁶ Istrazitelji EULEKS-a su nas obavestili da je nivo saradnje od strane vlasti u Albaniji „ravan nuli“. Odgovor dobijen nekoliko meseci nakon zahteva za međunarodnu pravnu pomoć (u vezi sa logorom u Kukesu) glasio je da su zahtevane istražne radnje „obustavljene usled elementarne nepogode“. Drugi međunarodni zvaničnici takodje su potvrdili da postoje „snazni otpori“ od strane kosovskih vlasti kada je rec o saradnji na rešavanju slučajeva nestalih Srba, odnosno kosovskih Albanaca označenih kao „izdajnici“. Vlasti u Albaniji uporno ponavljaju refren da u njihovoj zemlji nije bilo rata, tako da nema potrebe da se traga za grobnicama na njihovoj teritoriji.

²⁷ Tvrdi se da postoji izvesni stepen uzdržanosti i u okviru OMPF kada je rec o nestancima nakon 12. juna 1999.

zrtve zlocina OVK, daju osnova za ozbiljne sumnje u pogledu aktuelnog nivoa politicke volje da se utvrdi potpuna istina o ovim dogadjajima.

15. Radnoj grupi za nestala lica, koja deluje pod okriljem MKCK u saradnji sa Kancelarijom za nestala lica i forenzicka ispitivanja (OMPF), neophodna je bezrezervna podrška medjunarodne zajednice radi prevazilazenja otpora prisutnih kod svih relevantnih strana. Takva podrška je potrebna izmedju ostalog i zbog porodica nestalih lica, ciji bol i dalje predstavlja znacajnu prepreku na putu pomirenja.

16. Vec smo govorili o nacinu na koji su navodi o trgovini ljudskim organima dospeli u javnost, o pretpostavljenim medjunarodnim dimenzijama takvih slucajeva, te o promptnom nalogu Evropskog parlamenta da se sacini ovaj izvestaj. Bilo je toliko diskusija u vezi sa takozvanom „zutom kucom“ na lokaciji Rripe, nedaleko od mesta Burrel u centralnoj Albaniji, da se u jednom trenutku cinilo kako je ta zuta kuca jedina tema koja je okupirala paznju javnosti. Ipak, dublje razmisljanje nas navodi na zakljucak da je zuta kuca bila samo jedan element u okviru jedne daleko slozenije pojave. Istina je da citava prica po svoj prilici pocinje otkricima navoda o „zutoj kuci“. U februaru 2004, istraziteljski tim sastavljen od predstavnika MKTJ i UNMIK-a izvrsio je, uz prisustvo novinara, uvidjaj na licu mesta. Taj uvidjaj se zapravo ne moze smatrati forenzickim ispitivanjem u pravom smislu reci i u skladu sa svim tehnickim propisima. Ucesnici uvidjaja na licu mesta sa kojima smo razgovarali izricito su osudili izvestan nedostatak profesionalizma, narocito u pogledu uzimanja uzoraka i belezenja naucnih opservacija. Medjutim, ponasanje pojedinih clanova porodice Katuci, koja sada stanuje u ovoj kuci, pokrenulo je brojne nedoumice, narocito u pogledu razlicitih i kontradiktornih objasnjenja koja su dali, svaki pojedinačno, u vezi sa tragovima krvi (otkrivenim pomocu reagensa luminala), u blizini stola u dnevnoj sobi. Otac porodice je prvobitno izjavio da je tu obavljano klanje i tranziranje domacih zivotinja. Drugo ponudjeno objasnjenje bilo je da se na tom mestu porodila jedna od zena iz njihove porodice.

17. Ni MKTJ ni UNMIK, kao uostalom ni albansko drzavno tuzilastvo, nisu nakon nase posete sprovedi bilo kakve temeljnije istrage. Albanski istrazitelj koji je ucestvovao pomenutom uvidjaju na licu mesta cak je pozurio da javno saopsti kako nisu pronadjeni nikakvi tragovi. Fizicki uzorci prikupljeni na licu mesta unisteni su od strane MKTJ posto su prethodno fotografisani, kako mi je potvrdio glavni tuzilac MKTJ u jednom pismu²⁸. Ne mozemo a da ne izrazimo zaprepascenje zbog takvog postupka.

18. Ni Tuzilastvo za ratne zlocine iz Beograda nije doslo do nekih konkretnijih rezultata po ovom pitanju, uprkos izuyetnim naporima koje je ucinilo. Brujanje medija u toku istrage sigurno nije doprinelo njenoj efikasnosti. Zahvalni smo specijalnom tuziocu na njegovoj saradnji i spremnosti da pomogne.

19. Timovi EULEKS-ovih medjunarodnih tuzilaca i istrazitelja zaduzeni za ispitivanje navoda o necovecnom postupanju i o potencijalnim slucajevima trgovine ljudskim organima ucinili su izvestan napredak, narocito u dokazivanju postojanja tajnih yatvora OVK u severnoj Albaniji, gde su navodno vrsena i ubistva. Medjutim, EULEKS-ovi napori u smislu istrazivanja pomenutih navoda osujeceni su nedostatkom saradnje od strane albanskih vlasti, koje su do sada odbijale da odgovore na konkretne i specificne zahteve za pruzanje pravosudne pomoci koje smo im upucivali. U vreme pisanja ovog izvestaja, EULEKS jos

²⁸ Serge Brammertz, glavni tuzilac MKTJ, u pismu od 17. decembra 2009. U jednom razgovoru sa Karlom del Ponte 2009. Godine, bivsa glavna tuziteljka me je uveravala da ti materijali treba da postoje u arhivi MKTJ, te da je prosto nezamislivo da bi mogli biti unisteni.

uvek nije dobio pristup kompletnoj dokumentaciji prikupljenoj u istrazi koju je o ovom slucaju vodio MKTJ.

20. Dalja istraga koju je EULEKS sproveo u vezi sa slucajem klinike „Medicus“ u Pristini, na slican nacin je ometana i odlagana od strane pojedinih drzava clanica Saveta Evrope, kao i drzava u statusu posmatraca, koje nisu blagovremeno odgovorile na zahteve EULEKS-a za medjunarodnu pravnu pomoc.²⁹ S obzirom na ozbiljnost konkretnih navoda – ni manje ni vise nego o trgovini ljudskim organima – takvo oklevanje je nerazumljivo i nesavesno. Treba imati u vidu da je pocetna faza istrage dovela do hapsenja nekoliko osumnjicenih lica u novembru 2008. U medjuvremenu su raspisane poternice ya preostalim osumnjicenima koji su jos uvek na slobodi³⁰. Rezultati sprovedene istrage govore u prilog postojanju kriminalnih struktura i mreze organizovanog kriminaola u regionu, u koju su umesani i neki lekari. Ta mreza funkcioniše u regionu kao deo medjunarodne trgovine ljudskim organima, koja se odvija bez obzira na prisustvo medjunarodnih snaga. Cverujemo da postoje dovoljno ozbiljne i cvrste indicije da ovaj oblik trgovine datira znatno pre otkrica slucaja „Medicus“, te da su u njoj posredno ili neposredno ranije ucestvovali i pojedini pripadnici i saradnici OVK. Izvesno je da pomenute indicije ukazuju na neophodnost da se konacno sprovede ozbiljna, nezavisna i celovita istraga u vezi sa ovim navodima.

21. Iz prve ruke smo saznali koliko je tesko rekonstruisati dogadjaje koji su se odigrali na Kosovu tokom perioda haosa i pometnje 1999. i 2000. Sa izuzetkom pojedinih istrazitelja EULEKS-a, i dalje se uocava odsustvo volje i odlucnosti da se utvrdi istina o onome sto se dogodilo u pomenutom periodu i da se odgovorni nadju pred licem pravde. Mnostvo dokaza protiv pojedinih licnosti iz vrha OVK po svoj prilici jeste razlog za takve otpore. Neki svedoci dogadjaja su uklonjeni, dok su drugi previse uplaseni zbog same cinjenice da bi mogli biti ispitivani u vezi sa konkretnim dogadjajima. Ti svedoci nemaju nimalo poverenja u zastitne mere koje bi mozda dobili. I sami smo u odnosu na pojedine sagovornike morali da primenjujemo brizljive mere opreza kako bismo ih uverili da ce njihova anonimnost biti striktno postovana. Ipak, procenili smo da je rec o pouzdanim svedocima i ustanovili da su njihove izjave zasnovane na verodostojnim i objektivno proverljivim cinjenicama. Medjutim, iako nas cilj nije bio da vodimo krivicnu istragu, mozemo da konstatujemo da smo prikupili dovoljno ubedeljivih dokaza na osnovu kojih izricito zahtevamo od relevantnih medjunarodnih tela i konkretnih drzava da preduzmu sve korake u cilju utvrdjivanja istine, nedvosmislenog identifikovanja pocinilaca i njihovog privodjenja pravdi. Znaci pometnje medju pripadnicima kriminalnog miljea i zvanicnih politickih struktura suvise su brojni i ozbiljni da bi se smeli ignorisati. Fundamentalno je pravo gradjana Kosova da saznaju istinu, celu istinu koja je neophodni uslov za medjuetnicko pomirenje i prosperitet njihove zemlje.

22. Pre nego sto detaljnije predstavimo rezultate nase istrage, zelim da izrazim zahvalnost svima koji su mi pomogli u izvrsenju ovog teskog i delikatnog zadatka. Pre svega, zahvaljujem Sekretarijatu Komiteta na pomoci dobijenoj od nezavisnog eksperta. Zahvaljujem i vlastima drzava koje smo obisli, kao i sposobnim, hrabrim novinarima istrazivacima koji su nam pruzili odredjene informacije. Posebnu zahvalnost dugujem svima koji su verovali u nas profesionalizam, kao i u nasu iskrenu resenost da zastitimo njihov identitet kako ih ne bismo izlozili potencijalnoj opasnosti.

²⁹ Takvi zahtevi upuceni su u martu 2009. Sledecim drzavama: Belorusiji, Kanadi, Izraelu, Nemackoj, Moldaviji, Poljskoj, Ruskoj Federaciji i Turskoj. U vreme pisanja ovog izvestaja samo je Kanada odgovorila na zadovoljavajuci nacin.

³⁰ Videti saopstenje za javnost EULEX-a od 15. oktobra 2010: <http://www.eulex-kosovo.eu/en/pressreleases/0098.php>; i izvestaj Nebi Qena (AP), “ od 12. novembra 2010: http://news.yahoo.com/s/ap/20101112/ap_on_re_eu/eu_kosovo_organ_trafficking/print

2. Uvodni komentar o izvorima

23. U nasoj istrazi dosli smo do svedocenja velikog broja primarnih izvora, medju kojima su bili sledeci: borci i saradnici u okviru razlicitih oruzanih frakcija koji su ucestvovali u sukobima na Kosovu; neposredne zrtve zlocina pocinjenih na Kosovu i okolnim teritorijama; clanovi porodica nestalih ili ubijenih lica; sadasnji i bivsi predstavnici medjunarodnih pravosudnih institucija cija jurisdikcija obuhvata dogadjaje na Kosovu [pre svega zvanicnici UNMIK-a i EULEKS-a, kao i MKTJ]; predstavnici nacionalnog pravosudja, ukljucujuci tuzioce nadlezne za dogadjaje u vezi sa Kosovom [Tuzilastvo za ratne zlocine iz Beograda; Drzavno tuzilastvo u Tirani; tuzioci, oficiri policije i zvanicnici drzavne bezbednosti u Pristini, kao i u tri susedne drzave]; humanitarne agencije [MKCK i Medjunarodna komisija za nestala lica]; razni predstavnici civilnog drustva i posmatrackih tela zaduzenih za ljudska prava, koja su vodila istrage i izvestavala o dogadjajima na Kosovu u kriticom periodu [Fond za humanitarno pravo].

24. Naravno, pokusali smo svuda gde je to bilo moguće da svedocenja pribavimo licno, tokom nasih poseta Pristini, Tirani, Beogradu i drugim delovima balkanskog regiona. Medjutim, iz najrazlicitijih razloga – navodnog nestanka, bezbednosnih rizika, preseljenja u inostranstvo itd. – neki od nasih izvora pristali sdu da svedoce, ali nisu zeleli da se direktno sretnu sa nama.

25. Stavise, suocili smo se sa preprekama u pribavljanju verodostojnih svedocenja o navodnim zlocinima kosovskih Albanaca, kao sto se to desavalo i drugim istraziteljima tokom protekle decenije. Duboko ukorenjeno osecanje privrzenosti pripadnicima sopstvene porodice ili klana, kao i pojam casti koji je mozda najbolje definisan u svedocenju vestaka u predmetu Ljimaj i ostali,³¹ sprecio je vecinu albanskih svedoka da razgovaraju sa nama. Prateci dva istaknuta postupka vodjena pred MKTJ, tokom kojih je ubijeno mnogo svedoka i koji nisu rezultirali zadovoljenjem pravde³², jedan izvestilac Parliamentarne skupstine koji raspolaze daleko skromnijim mehanizmima nego MKTJ tesko bi se usudio da garantuje zastitu uplasenim svedocima.

26. Visе lica koja su provela godine radeci na Kosovu i postala uvazeni komentatori pravosudja u regionu, otkrili su nam da je teze prodrēti u albanske mreze organizovanog kriminala (“albanske mafije“), bilo u samoj Albaniji, na Kosovu, u BJR Makedoniji, u drugim okolnim zemljama ili u dijaspori, nego sto bi bilo moguće uci u krugove italijanske mafije („Cosa Nostra“). Cak i najnizi operativci radije bi izdrzali visedecenijsku kaznu zatvora nego sto bi izneverili pripadnika svoga klana.

27. S obzirom na takve okolnosti i samo u slucajevima kada je to bilo primereno, oslanjali smo se na audio i video snimke razgovora sa kljucnim izvorima koje su vodili drugi. U takvim okolnostima licno smo preduzimali sve moguće mere u smislu provere identiteta, autenticnosti i pouzdanosti konkretnih izvora. Uporedjivali smo njihova svedocenja sa informacijama pribavljenim iz drugih, nezavisnih izvora koji nisu bili poznati nasim aktuelnim svedocima. Preko lica koja su obavljala razgovore sa svedocima u nase ime, dosli smo do informacija iz prve ruke o okolnostima i uslovima u kojima su razgovori vodjeni.

³¹ Videti izvestaj vestaka naveden u presudi u predmetu *Limaj*

³² U vezi sa sudjenjem Ljimaju, Karla del Ponte je rekla da “je pobedila nekaznjivost koja se hrani strahom”: vidfeti del Ponte i Sudetic, „Lov“, Glava 11: Suocavanje sa Kosovom, str. 26.

28. Medju licima koja su obavljala pomenute razgovore u nase ime bili su predstavnici organa za sprovedjenje zakona iz nekoliko razlicitih zemalja, naucni radnici i ugledni i pouzdani novinari istrazivaci. Uvek smo insistirali na potkrepljivanju svedocenja konkretnim dokazima.

3. Detaljni nalazi nase istrage

3.1 Opsti prikaz

29. Uopstena slika formirana nakon nase istrage dramaticno se razlikuje od konvencionalne predstave o kosovskom konfliktu. Cinjenica je da tokom intenzivne borbe za teritoriju Kosova gotovo da nije bilo slucajeva konfrontacije oko vojnih ciljeva medju suprotstavljenim frakcijama OVK.

30. Uzasna zlodela struktura srpske vojske i policije u pokusajima da se konacno porazi i protera albansko stanovnistvo sa Kosova dobro su poznata i dokumentovana.

31. Dokazi do kojih smo mi dosli mozda su najznacajnji utoliko sto cesto stoje u suprotnosti sa uobicajenom predstavom o OVK kao o gerilskoj armiji koja se odvazno borila za pravo svog naroda da zivi na teritoriji Kosova..

32. Iako nema sumnje da je bilo mnogo hrabrih boraca spremnih da se bore protiv nadmocnog neprijatelja, pa i da daju zivot za nezavisnost svog rodnog Kosova, takvi borci nisu uvek bili u vecini.

33. Iz svedocenja koja smo uspeli da prikupimo saznali smo da su politika i strategija pojedinih vodja OVK bile daleko slozenije od prostog cilja da se nadvladaju srpski ugnjetaci.

34. Sa druge strane, rukovodstvo OVK nastojalo je da pridobije je poverenje i podrsku inostranih partnera, narocito S.A.D. U tom cilju, medjunarodno dobro povezani „portparoli“ OVK morali su da ispune odredjena obećanja koja su dali svojim partnerima i sponzorima, te da se pridrzavaju odredjenih pravila ponasanja kojima je *de facto* bilo uslovljeno dobijanje pomoci iz inostranstva.

35. Sa druge strane, medjutim, izvestan broj visokih komandanata OVK navodno nije uspeo da izvice korist od rata, konkretno da obezbedi materijalnu i licnu korist za sebe. Oni su zeleli da obezbede za sebe i za clanove svojih porodica odnosno klanova uticajne polozeje u strukturama vlasti, ili u unosnim poslovima sa naftom, gradnjom i trgovinom nekretninama. Zeleli su da naplate ono sto su dozivljavali kao istorijsku nepravdu ucinjenu albanskom stanovnistvu u bivsoj Jugoslaviji. Pri tome su mnogi nastojali da izvuku maksimalnu korist kroz kontrolu pojedinih teritorija u vreme bezakonja (na pr. u juznim i zapadnim delovima Kosova), te da za sebe obezbede pregovaracku prednost prikupljanjem znacajnih finansijskih sredsta na drugim teritorijama (na pr. u Albanji).

36. Cinjenica je da su pripadnici OVK izvodili najznacajnije operativne aktivnosti pre, za vreme i neposredno nakon sukoba upravo na teritoriji Albanije, gde srpske snage nikada nisu bile prisutne.

3.2 Frakcije u okviru OVK i povezanost sa organizovanim kriminalom

37. Više od dve godine nakon svog prvog pojavljivanja 1996, OVK je smatrana za marginalnu i slabo organizovanu pobunjeničku grupu, čiji su napadi na jugoslovensku državu među zapadnim posmatračima bili kvalifikovani kao „terorističke akcije“.
38. Nasi izvori bliski OVK, kao i svedocenja zarobljenih pripadnika OVK pribavljena od srpske policije, potvrđuju da su se glavne lokacije za okupljanje i obuku OVK nalazile u severnoj Albaniji..
39. Pouzdano je utvrđeno da se sverc oruzja i municije iz severne Albanije na teritoriju Kosova odvijao tajnim planinskim stazama, cesto na konjima. Srpska policija je te pojave objasnjavala kao kriminalne teroristicke aktivnosti usmerene protiv srpskih snaga bezbednosti. Kosovski Albanci i gradjani Albanije koji su ucestvovali u akcijama krijumcarenja predstavljali su svoje delovanje kao herojski otpor srpskoj agresiji. .
40. Jacanje borbenog potencijala OVK, kao i njenog ugleda medju albanskim stanovnistvom na Kosovu, narocito su dosli do izrazaja tokom 1998, paralelno sa intenziviranjem aktivnosti srpske vojske i policije u cilju brutalnog obracuna sa teroristima.
41. Ipak, tek u drugoj polovini 1998. godine, uz eksplicitnu podrsku zapadnih snaga izdejstovanu zahvaljujuci snaznom lobiranju iz S.A.D., OVK je u ocima medjunarodne zajednice stekla ugled kao avangardna snaga u borbi za oslobodjenje kosovskih Albanaca.
42. Novostecena reputacija je predstavljala najdragoceniji adut OVK. Ona je podstakla najbogatije donatore iz albanske dijaspore da usmere znacajna finansijska sredstva na racune OVK. Ona je dala pravo najautoritativnijim predstavnicima OVK da istupaju i deluju u ime svih kosovskih Albanaca. Takodje, ona je profilisala vodece licnosti OVK kao mocnike buduceg, posleratnog Kosova.
43. Zapravo, percepcija o uzvisenosti OVK, koju su uglavnom stvorili Amerikanci, bila je sarena laza na kojoj je OVK dozivela svoj uspon sirom Kosova uz pomoc ideologa poput Ibrahima Rugove i njegove Demokratske lige Kosova (DLK), odnosno Bujara Bukosuija i njegove „Vlade u egzilu“.
44. Nasi izvori iz OVK svedoce da se OVK borila sa istom zestinom i jos vecom odlucnoscu, uz navodno angazovanje znacajnih finansijskih sredstava i politickog kapitala, za ocuvanje sopstvenog primata u odnosu na rivalske frakcije kosovskih Albanaca.
45. Istovremeno treba jos jednom istaci da OVK nije predstavljala jedinstvenu i homogenu borbenu formaciju u smislu konvencionalne armije. Nije postojao zvanicno imenovani vodja, niti „vrhovni komandant“ ciji bi autoritet priznavali svi ostali komandanti i cija bi naredjenja sprovodili svi potcinjeni.
46. Umesto toga, sa zamahom borbe za prevast na Kosovu i priblizavanjem vrhunca sukoba, OVK je bila podeljena na medjusobno zestoko suprotstavljene frakcije.

47. Znacajni koreni ovog razdora mogu se pripisati sukobljenim politickim ambicijama i medjusobno nepomirljivim idejama o strategiji delovanja koje su zastupali najistaknutiji pripadnici i borci za prevlast unutar OVK.

48. Tako se tokom 1998. I 1999. godine, a narocito uoci pogibije proslavljenog seljackog vodje i komandanta OVK Adema Jasarija³³, pojavilo nekoliko “otpadnickih grupa” u okviru OVK.

49. Na celu svake od tih frakcija bio je po jedan od samoproklamovanih osnivaca OVK. Svaka grupa jke imala svoje verne pripadnike i sledbenike, koji nsu se cesto okupljali po porodicioj ili klanovskoj liniji i delovali po jasno izdiferenciranim geografskim delovima Kosova. Svaka od pomenutih grupa proglasavala je upravo svog vodju za najzaslužnijeg borca protiv srpske hegemonije i za samoopredeljenje albanskog naroda na Kosovu. Saradnja medju komandantima ovih frakcija pocivala je iskljucivo na nuznosti.

50. Ocigledno je da su pripadnici i rukovodstva “otpadnickih grupa” unutar OVK, uz ranije stecenu popularnost LDK, bili glavni nosioci borbe za slobodu, a potom i kljucne licnosti u oblikovanju politicke scene na poratnom Kosovu³⁴.

51. Borba za vodece pozicije medju najvisim nosiocima izvrsne vlasti vec citavu deceniju se vodi u krugu bivskih visokih komandanata OVK. Vecina politickih kampanja bazira se na isticanju ratnih zasluga pojedinih kandidata i njihovog doprinosa oslobodjenju Kosova, te njihovih kapaciteta da neprekidno promovisu interese kosovskih Albanaca u borbi sa poznatim i nepoznatim neprijateljima.

52. Nađeno je da su različite “frakcije” OVK koje spominjem razvile i održavale svoje obaveštajne strukture, između drugih oblika samoodržanja. Svim sredstvima koja su im bila dostupna, i jasno na rubu pravnih i regulatornih sistema, najrevnosniji podržvaoci ovog *de facto* produženog OVK ratovanja su sprovodili prismostru, često u nameri da sabotiraju, aktivnosti njihovih suparnika i onih koji bi mogli da ugroze njihove političke ili poslovne interese.³⁵

53. Štaviše našli³⁶ smo da su strukture OVK jedinica bile oblikovane, u značajnoj meri, prema hierarhijama, odanosti i kodeksu časti koji preovlađuju među lokalnim albanskim klanovima, ili proširenim porodicama, koji *de facto* formiraju skup zakona, poznat kao Kanun, u regionama Kosova iz kojih potiču njihovi komandanti.

³³ OVK je tokom devedesetih godina prošlog veka uglavnom bila sastavljena od dobrovoljaca svih zivotnih doba koji su delovali na teritoriji svojih sela, da bi se u jednom trenutku okupili oko Adema JASARIJA i formirali male oruzane jedinice, tzv. „brigade“ sirom Kosova. Mnogi medju njima borili su se za „domovinu OVK“. Bili su u sustini seljacka vojska koja se obucavala za gerilsko ratovanje u kampovima u severnoj Albaniji, odakle su kradom unosili oruzje i municiju na teritoriju Kosova radi pruzanja oruzanog otpora. U istrazi smo dosli do svedocenja vise od 12 kosovskih Albanaca koji su uestvovali u tom „pokretu otpora“. Sa pogibijom Adema JASARIJA i desetina clanova njegove porodice i saradnika u akciji srpskih snaga bezbednosti 1998, nestala je prvobitna OVK, a za njom je ostala tek romanticka legenda o kosovskoj borbi za slobodu i o Jasariju kao herojskom muceniku.

³⁴ Glavni rivali u nedavnom izbornom ciklusu bili su Demokratska partija Kosova (*Partia Demokratike e Kosovës, ili* PDK), i Alijansa za buducnost Kosova (*Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës, ili* AAK), obe pod rukovodstvom komandanata nekadasnjih “otpadnickih grupa”, cije clanstvo uglavnom cine bivsi operativci OVK.

³⁵ Zapazili smo izuzetna priznanja čoveka po imenu Nazim Blaca, koji je istupio prošle godine i svedočio o korišćenju ovih obaveštajnih struktura u ciljanim ubistvima i različitim oblicima reketiranja; Blacin opis ovog tajnog podzemlja je ono koje mi prepoznajemo iz našeg istraživanja.

³⁶ U ovom pogledu naši nalazi su u saglasnosti sa onima međunarodnih predstavnika vojnih i obaveštajnih posmatračkih misija – od NATO snaga za stabilizaciju na Kosovu (KFOR), za Organizaciju za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), za Centralnu obaveštajnu agenciju Sjedinjenih Država (CIA) – u izveštajima objavljenim na raznim mestima tokom poslednjih petnaest godina.

54. Na osnovu analitičkih informacija koje smo dobili od nekoliko međunarodnih posmatračkih misija, koje su potvrđene od strane naših izvora u evropskim agencijama za sprovođenje zakona i među bivšim borcima OVK, našli smo da su glavne jedinice OVK i njihove zone operativne komande sa gotovo savršenom preciznošću odrađivale raspored struktura koje su kontrolisale različite oblike organizovanog kriminala na područjima na delovanja OVK.

55. Jednostavno rečeno, utvrđivanje koji je krug komandanata i saradnika OVK bio zadužen za određeno područje delovanja OVK na Kosovu, a i u određenim delovima Republike Albanije, bilo je ključno za razumevanje ko je vodio većinu određenih aktivnosti vezanih za trgovinu ili švercu koji su tamo cvetali.

56. Veoma značajno za našu istragu, ustanovili smo da je mala ali neprocenjivo moćna grupa istaknutih ličnosti iz OVK izgleda držala kontrolu nad većinom nezakonitih krivičnih poduhvata u koje su bili umešani kosovski Albanci u Republici Albaniji, s početkom najkasnije 1998.

57. Ova grupa istaknutih ličnosti iz OVK se nazvala “Drenička grupa”, podsećajući na veze sa dolinom Drenica na Kosovu³⁷, tradicionalnom uporištu kosovskih Albanaca protiv srpskog ugnjetavanja pod Miloševićem, i rodnom mestu OVK.

58. Ustanovili smo da je “Drenička grupa” imala svog šefa – ili, da upotrebimo terminologiju mreža organizovanog kriminala, svog “bosa” – poznatog političkog operativca i možda međunarodno najpoznatiju ličnost OVK, Hašima Tačija.³⁸

59. Može se smatrati da je Tači obezbedio nadmoćnu poziciju OVK uoči pregovora u Rambujeu, kako na Kosovu, tako i u inostranstvu. On je takođe mnogo toga učinio da podstakne ogorčeno unutrašnje frakcionaštvo koje je bilo karakteristično za KLA tokom 1998. i 1999.

60. S jedne strane, Tači je nesumnjivo dogovao svoji lični uzlet tome što je obezbedio političku i diplomatsku podršku³⁹ od Sjedinjenih Država i Zapadnih sila, kao željeni domaći partner u njihovom spoljnopoličkom projektu na Kosovu. Ovaj oblik političke podrške je dao Tačiju, i to ne samo po njegovom sopstvenom mišljenju, osećaj da je “nedodirljiv” i da je, bez premca, budući vođa posleratnog Kosova.

61. S druge strane, prema dobro potkrepljenim obaveštajnim izveštajima koje smo detaljno ispitali i potvrdili kroz razgovore u toku naše istrage, Tačijeva “Drenička grupa” je izgradila neprikosnovenu bazu moći u organizovanim kriminalnim poduhvatima koji su cvetali na Kosovu i u Albaniji u to vreme.

62. U tom pogledu, Tači je navodno delovao uz podršku i sučesništvo ne samo formalnih upravljačkih struktura u Albaniji, uključujući i socijalističku vladu koja je u to vreme bila na vlasti, već i albanskih tajnih službi i ozloglašene albanske mafije.

³⁷ Na samom Kosovu, oblast uticaja Dreničke grupe i njenih saradnika je nastavio da se širi mnogo dalje od samog tog mesta, međutim: imjali su čvrstu kontrolu nad kriminalnim kartelima koji su bili aktivni u opština uključujući, ali se ne ograničavajući i na, Istok, Srbicu (Skenderaj), Klinu, Prizren i Prištinu.

³⁸ Videti *Le Monde* 11. decembar 2010.

³⁹ Tači je, na primer, bio imenovan šefom delegacije kosovskih Albanaca za samit u Rambujeu.

63. Mnogi komandanti OVK su ostali na albanskoj teritoriji, neki čak delujući iz glavnog grada Albanije - Tirane, kroz čitav tok proisteklih sukoba i nadalje.

64. Tokom perioda NATO bombardovanja, koje je trajalo nekoliko nedelja, dogodila se možda glavna promena odnosa snaga na Kosovu, kao rezultat priliva stranaca u region, i u otvorenoj i implicitnoj podršci interesima KLA. Kako nisu mogli da dobiju direktan pristup teritoriji Kosova, veći deo ove inostrane podrške je bio kanalsan kroz Albaniju.

65. U prećutnom priznanju sigurne luke koje su im dodele simpatizerske albanske vlasti, ali i zato što im je bilo praktičnije i zgodnije da nastave da deluju na terenu koji im je bio poznat, nekoliko komandanata OVK je navodno ustanovila reketu za zaštitu u oblastima gde su perovladivali pripadnici njihovog klana u Albaniji, ili gde su mogli da nađu zajednički interes sa već postojećim organizovanim kriminalcima umešanim u takve aktivnosti, kao što su trgovina ljudima, prodaja ukradenih motornih vozila, i trgovina seksualnim uslugama.

66. Posebno, u poverljivim izveštajima koji se protežu više od decenije, agencije posvećene borbi protiv šverca droge u najmanje pet zemalja su imenovale Hašima Tačija i duge članove "Dreničke grupe" da su preuzeli nasilnu kontrolu nad trgovinom heroinom i drugim narkoticima.⁴⁰

67. Slično tome, obaveštajni analitičari koji rade za NATO, kao i oni koji su u službi najmanje četiri nezavisne strane vlade, su načinili ubedljive nalaze kroz njihovo skupljanje informacija u vezi sa neposrednim posledicama sukoma 1999.⁴¹ Tači je često identifikovan i navođen u tajnim obaveštajnim izveštajima kao najopsaniji od "kriminalnih bosova" OVK.⁴²

68. Ukazano nam da je još nekoliko poznatih članova Tačijeve "Dreničke grupe" tokom našeg istraživanja, igralo značajne uloge ko-zaverenika u raznim kategorijama kriminalne aktivnosti. Oni uključuju Džavita HALJITIJA, Kadrija VESELJIJA, Azema SILJU i Fatmira LJIMAJA. O svim ovim ljudima se više puta vodila istraga u poslednjoj deceniji kao o osumnjičenima u poduhvatima ratnih zločina i organizovanog kriminala, uključujući i velike slučajeve koje su vodili tužioci UNMIK-a, MKTJ-a⁴³ i EULEX-a. Do današnjeg dana, međutim, svi oni su izbegli efektivnu pravdu.

69. Sve nas navodi na uverenje da bi svi ti muškarci bili osuđeni za ozbiljne zločine i sada bi služili dugačke zatvorske kazne, da nije dva šokantna razvoja događja koji su obezbedili

⁴⁰ Na primer, američka Administracija za borbu protiv droge kaže u izveštaju u proleće 1999. da se organizacije za šverc droge koje su sastavljene od kosovskih Albanaca smatraju „manje dominantnim švercerima heroina samo u odnosu na truske bande na balkanskoj ruti.“

⁴¹ To su nemčka (BND), italijanska (Sismi), britanska (MI6) i grčka (EYP) obaveštajna služba

⁴² Videti, npr., izveštaj IEP (Institut za evropsku politiku, Berlin) od 9. januara 2007. načinjen za nemačko federalno Ministarstvo obrane ("Operationalisierung von Security Sector Reform (SSR) auf dem Westlichen Balkan – intelligente/kreative Ansätze für eine langfristig positive Gestaltung dieser Region"); dokument koji klasifikovan kao tajna, a opet dostupan na Internetu; na strani 57 autori navode da "Tači se smatra, u bezbednosnim krugovima, mnogo opasnijim od Haradinaja, koji kao bivši vođa OVK ima širu međunarodnu mrežu." (moj sopstveni prevod) Drugi izveštaj nemačke tajne službe (Bundesnachrichtendienst/BND), slično dostupan na Internetu (BND Analyse vom 22.02.2005), imenuje gospodu Tačija, Luku i Haradinaja kao ključne ličnosti organizovanog kriminala na Kosovu i istražuje posebno, u 27 strana dugačkoj temeljnoj analizi, posledice uticaja "Dreničke grupe". Nismo se ograničili na proučavanje ovih izveštaja, i drugih izvora, već smo intervjuisali više osoba koje su bile umešane, na osnovnom nivou, u pripremu ovih izveštaja.

⁴³ Fatmir Ljimaj, bivši komandant OVK sa visokim činom, bio je optužen, suđeno mu je i na kraju je oslobođen od strane MKTJ-a na suđenju na kom je bilo mnogo problema sa integritetom dokaza

njihovu nekažnjivost: prvo, izgleda da su uspeli da eliminišu, ili zaplaše u ćutanje, većinu potencijalnih i postojećih svedoka protiv njih (i neprijatelji i nekadašnji saveznici), koristeći nasilje, pretnje, ucenu i rekete za zaštitu; i drugo, nesigurna politička volja međunarodne zajednice da efektivno sudski goni bivše vođe OVK. Izgleda da je to takođe dozvolilo Tačiju – i samim tim drugim članovima “Dreničke grupe” da koriste svoju poziciju kako bi nagomilali lično bogatstvo potpuno van proporcija njihovih proklamovanih aktivnosti.

70. Tači i drugi članovi “Dreničke grupe” se dosledno imenuju kao “ključni igrači” u obaveštajnim izveštajima o kosovskim strukturama organizovanog kriminala sličnim mafiji.⁴⁴ Ispitao sam ove različite, obimne izveštaje sa konsternacijom i morlanim gnevom.

71. Ono što je posebno zbunjujuće je da čitava međunarodna zajednica na Kosovu – od vlada Sjedinjenih država i drugih Zapadnih savezničkih sila, do pravnih vlasti koje podržava EU - nesumnjivo poseduje istu, ogromnu dokumentaciju o punom obimu zločina Dreničke grupe⁴⁵, ali izgleda da niko nije spreman da reaguje u suočenju sa ovakvom situacijom i pozove počinioce na odgovornost.

72. Samo naši izvori iz prve ruke su verodostojno implicirali Haljitija, Veseljija, Silju i Ljimaja, sa Tačijem i drugim članovima njegovog unutrašnjeg kruga, da su naredili – i u nekim slučajevima lično nadgledali – ubistva, pritvorenje, batinjanje i ispitivanje u različitim delovima Kosova i, što je od posebnog interesa za naš rad, u kontekstu operacija koje je vodila OVK na teritoriji Albanije, između 1998. i 2000.

73. Takođe je rečeno da su članovi “Dreničke grupe” preuzeli kontrolu nad značajnim sredstvima datim na raspolaganje OVK da se podrže njeni ratni naponi.⁴⁶ U nekoliko navrata je ova grupa navodno sklopila dogovore sa poznatim internacionalnim mrežama organizovanih kriminalaca, omogućavajući širenje i diverzifikaciju u nove oblasti “poslovanja”, i otvaranje novih švercerskih trasa u druge delove Evrope.

74. Posebno, prema našem mišljenju, izgleda da vođe “Dreničke grupe” snose najveću odgovornost za dve grupe nepriznatih zločina opisanih u ovom izveštaju: za vođenje OVK-ovih *ad hoc* pritvorskih objekata na teritoriji Albanije⁴⁷; i za odlučivanje o sudbini zatvorenika koji su držani u tim objektima, uključujući mnoge otete civile koji su dovedeni preko granice u Albaniju sa Kosova.

75. U razumevanju toga kako se ovi zločini prodube u veći oblik nehumanosti, i to nasilno vađenje ljudskih organa za svrhe trgovine, identifikovali smo još jednu ličnost iz OVK, koja izgleda pripada vodećim ko-zaverenicima: Šaip MUJA.

⁴⁴ U toku poslednjih deset godina, obaveštajne službe nekoliko zapadnoevropskih zemalja, agencije za sprovođenje zakona uključujući i Federalni istražni biro (FBI) u Sjedinjenim Državama, i analitičari nekoliko nacionalnosti koji rade u okviru struktura NATO su pripremili merodavne, potvrđene izveštaje sa dobrim izvorima o nezakonitim aktivnostima ove „Dreničke grupe.“

⁴⁵ U najmanju ruku postoje solidni dokumentacioni dokazi koji pokazuju umešanost ove grupe, i njenih finansijskih spozora, u pranje novca, šverc droge i cigareta, trgovinu ljudima, prostituciju, i nasilnu monopolizaciju najvećih kosovskih ekonomskih sektora uključujući gorivo za vozila i gradnju.

⁴⁶ Primarno su ta sredstva generisana kroz donacije iz kosovske dijaspore, i držana su na stranim bankovnim računima, uključujući one u Nemačkoj i Švajcarskoj. Finansijska sredstva dostupna Tačijevom unutrašnjem krugu su se dramatično uvećala stvaranjem fonda posvećenog OVK, poznatog kao *Atdheu Thërret* („Pozivi za otadžbinu“).

⁴⁷ Prikladno je da priznam odličan istraživački novinarski rad BIRN-a (Balkan Insight Reporters' Network), koji su izveštavali o elementima mreže OVK-ovih pritvorskih logora u Albaniji u aprilu 2009. (Altin Raxhimi, Vladimir Karaj i Michael Montgomery)

76. Do neke mere lična biografija Šaipa Muje u borbi za oslobođenje kosovskih Albanaca slična je onima drugih članova “Dreničke grupe”, uključujući i Hašima Tačija lično: od studentskog aktiviste u ranim 1990-im⁴⁸; do aktiviste elitne grupe “koordinatora” OVK u Albaniji⁴⁹; do člana kabineta privremene kosovske vlade, i vodećeg komandanta u posleratnom Kosovskom zaštitnom korpusu (KZK)⁵⁰; koji je ponovo stvoren kao civil i političar u Demokratskoj partiji Kosova (DPK); i, konačno, osoba koja postaje uticajni funkcioner u sadašnjoj kosovskoj vlasti⁵¹.

77. Zajednička tačka koja prožima sve Mujine uloge je njegovo angažovanje u zdravstvenom sektoru. Ne uzimamo olako to, da se ovaj pojedinac predstavlja, i prihvaćen je u mnogim četvrtima, kao “dr. Šaip Muja”: navodno ne samo doktor medicine i opšti hirurg, već i humanitarac i osoba progresivnog delovanja⁵².

78. Razotkrili smo mnoge usaglašene indicije Mujine centralne uloge tokom više od decenije u daleko manje pohvalnim mrežama, koje se sastoje od trgovaca ljudima, brokera nezakonitih hirurških procedura i drugih počinitelja organizovanog kriminala.

79. Ove inikacije i elementi dokaza su nas naveli na sumnju da je Muja stekao veliki deo pristupa, pokrića i nekažnjivosti kao organizovani kriminalac iz toga što je održavao naizled legitimnu medicinsku “karijeru” paralelno. Ovde postoji analogija sa načinom na koji su Tači i drugi članovi Dreničke grupe koristili svoje uloge na javnim funkcijama, a često u međunaronoj diplomatiji. Razlika slučaju Muje je da je njegov profil u organizovanom kriminalu malo poznat van kriminalnih mreža sa kojima je radio i nekoliko istražitelja koji su ga pratili.

80. Prema svedočenjima naših izvora koji su bili deo operacija OVK u Albaniji, kao i drugim vojnim i političkim zemljacima koji znaju Šaipa Muju intimno, Muja je uspeo da stekne i zadrži krucijalni uticaj iz senke na delovanje OVK u odlučujućem periodu u kasnim 1990-im kada je prikupljala međunarodnu podršku.

81. Zatim, u periodu nemira u severnoj Albaniji i oko granice s Kosovom, što se podudaralo sa intervencijom NATO-a 1999., Muja se, kao i većina komandanata OVK, navodno držao podalje od prvih redova, održavajući operacionu bazu moći OVK u Tirani.

⁴⁸ Dok je Tači pohađao Univerzitet u Prištini i identifikovan je kao vođa u studentskom pokretu kosovskih Albanaca, Muja je studirao kardiologiju na Univerzitetu u Tirani i povezo se da militantnijim elementima albanskog otpora srpskom ugnjetavanju na Kosovu.

⁴⁹ Muja je bio sveukupni „medicinski koordinator“ komade OVK, što je bilo nameštenje na kom je nadgledao obezbeđivanje medicinskog tretmana ranjenim vojnicima OVK, kao i druge hitne slučajeve u operacionim zonama OVK. Muja je naročito koristio Vojnu bolnicu u Tirani, Albanija, i donosio veliku količinu materijala i opreme koje je OVK dobijala od stranih donacija. Tokom 1998. je takođe stavio na raspolaganje širok spektar druge infrastrukture: bar jedan helikopter; nekoliko vrednih građevinskih projekata; i privremena rešenja za smeštaj – uključujući privatne kuće i stanove – za komandante OVK, regrute i saradnike koji su putovali u Albaniju iz prekomorskih zemalja, uključujući in one na putu za Kosovo.

⁵⁰ Muja je takođe bio i zdravstveni/medicinski koordinator za privremenu vladu Kosova, pod privremenim premijerom Tačijem, i kao komandant 40. medicinskog bataljona KZK-a.

⁵¹ U vreme pisanja, u decembru 2010, Šaip Muja je u administraciji Hašima Tačija, kao stariji politički savetnik u kabinetu premijera, odgovoran, između ostalog, za zdravstveni portfolio.

⁵² Muji se pripisuju mnoge stvari, na primer, da je igrao ulogu u uvođenju sistema „telemedicine“ na Kosovu, čime je omogućeno da se zdravstvene i hirurške usluge pružaju uz pomoć lekara na udaljenim lokacijama, koristeći Internet tehnologiju da se povežu učesnici.

82. Zajedno sa Haljitijem i Veseljijem, posebno, Muja je postao umešan u iznalaženje inovativnih načina da se iskoriste, ili investiraju, milioni dolara “ratnih sredstava” koji su bili donirani OVK iz prekomorskih zemalja. Navodno su Muja i Veselji takođe počeli, u ime Dreničke grupe, da stvaraju veze sa stranim privatnim vojnim kompanijama i privatnim kompanijama za obezbeđenje.⁵³

83. Našli smo da je posebno značajno to, što se može uočiti da je Tačijeva “Drenička grupa” stekla takvu prednost iz dve osnovne promene u okolnostima posle 12. juna 1999.

84. Prvo, povlačenje srpskih bezbednosnih snaga sa Kosova je stavilo na raspolaganje u ruke raznim frakcijama OVK, uključujući i Tačijevu “Dreničku grupu”, efektivno nesputanu kontrolu proširene teritorijalne oblasti u kojoj se mogu vršiti različiti oblici šverca i trgovine.

85. KFOR i UNMIK nisu bili sposobni da sprovedu primenu zakona na Kosovu, graničnu kontrolu ili da kontrolišu kretanje ljudi, posle NATO bombardovanja 1999. Frakcije i grupe OVK koje su imale kontrolu nad određenim područjima Kosova (sela, delovi puta, nekad čak i pojedine zgrade) su mogli da gotovo proizvoljno vode poduhvate ograničanog kriminala, uključujući i uklanjanje trofeja onoga što smatrali pobedom nad Srbima.

86. Drugo, Tačijevo pribavljanje višeg stepena političke vlasti (Tači je sebe postavio za pemijera privremene vlade Kosova) je naizgled osmelilo “Dreničku grupu” da još agresivnije udari na one koje su smatrali rivalima, izdajicama ili osobama osumnjičenim za “kolaboraciju” sa Srbima.

87. Naši izvori su nam rekli da su i komandante OVK i obične vojnike razbesneli veliki gubici albanskog stanovništva na Kosovu, posebno 1998. i početkom 1999. pre i za vreme intervencije NATO. Kako su se srpska policija i paravojne snage povukli sa Kosova u junu 1999., jedinice OVK iz severne Albanije su raspoređene na Kosovu sa navodnim ciljem da “obezbede teritoriju”, ali puni neodoljivog besa, i čak i želje za osvetom, prema svakom za koga su verovali da je doprineo ugnjetavanju lokalnog albanskog stanovništva.

88. Srpski stanovnici preovlađujuće albanskih zajednica su brzo postali mete osвете. Druge mete su bili svi za koje se sumnjalo – čak i zbog neosnovanih optužbi od strane suparničkih klanova ili osoba koje su odavno žele osvetu - da su “sarađivali sa” ili služili srpskim vlastima. U kampanji zastašivanja od vrata do vrata, pešadincima OVK je bilo naređeno da skuljaju imena osoba koje su radile za proterane srpske vlasti (na ma kako trivijalnoj administrativnoj funkciji), ili onih čiji su rošaci ili saradnici činili isto. U ovu kategoriju navodnih “kolaboranata” je spadao veliki broj kosovskih Albanaca, kao i Roma i pripadnika drugih manjina.

89. U takvim okolnostim, naše tvrdnje o zločinima počinjenim od strane pripadnika OVK i saradnika u Albanije daleko prevazilaze pojedinačna odstupanja od strane odmethutih elemenata u okviru inače disciplinovane borbene sile. Naprotiv, nalazimo da su te kriminalne radnje dovoljne da se ustavi šema.

⁵³ Kombinovani uticaj Muje i Veseljija u ovom pogledu je izdržao i kroz prelaznu fazu Kosovskog zaštitnog korpusa; obojica su bili centralne figure za kreiranje obaveštajnih struktura i mehanizama za strateško donošenje odluka u okviru DPK-a. Među spoljnim stranama koje su navodno angažovali su članovi albanskih tajnih službi, američkih privatnih vojnik kompanija i kompanija za obezbeđenje i izraelski obaveštajni eksperti.

90. Dok određeni činovi govore o posebnoj brutalnosti ili nepoštovanju žrtava od strane pojedinih počinitelaca, nalazimo da su u njihovom opštem karakteru ovi zločini bili naizgled koordinisani i zataškavani prema promišljenoj, iako evoluirajućoj, sveobuhvatnoj strategiji od strane vođstva Dreničke grupe.

91. Uopšteno govoreći, te kriminalne radnje su bile simptomatične za perovlađivanje organizovanog kriminala u okviru dominantne interne frakcije OVK. Držanje osoba u zarobljeništvu u provizornim mestima za pritvor, van znanja i domašaja vlasti, i iznalaženje načina za ućutkivanje svakog ko je možda saznao za pravu prirodu nezakonitih aktivnosti u kojima su zarobljivači učestvovali, se računaju u oprobane metodologije većine mafijaških struktura – a Drenička grupa se nije razlikovala.

92. Sama Drenička grupa je naizgled evoluirala od dela oružane sile, OVK (prividno uključena u oslobodilački rat), u izrazito moćnu grupu kriminalnih preduzetnika, Dreničku grupu (iako sa nacrtima na formi za “zauzimanje države”). Paralelno smo uočili transformaciju u aktivnostima članova Grupe i jednoj određenoj oblasti operacija: objekti za pritvor i nehumani tretman zarobljenika.

3.3 Objekti za pritvor i nehumani tretman zarobljenika

93. U toku naše istrage identifikovali smo najmanje šest odvojenih objekata za pritvor na teritoriji Republike Albanije, situiranih na teritoriji koja se prostire od Cahana u dnu planine Paštrik, skoro na najsevernijoj tački Albanije, do obalskog puta u Duresu, na obali Meditearana u zapadnoj Albaniji.

94. OVK nije imala potpunu, stalnu kontrolu ni jednog dela ove teritorije tokom vremena u pitanju, ali nije ni jedna druga agencija ili entitet koji su bili voljni, ili u mogućnosti, da sprovede zakon.

95. Posebno, rupa u spovođenju zakona je bila odraz neuspeha albanske policije i obaveštajnih službi da suzbiju mafijaške banditske aktivnosti i nekažnjivost određenih jedinica OVK koje su se stacionirale u severnoj i centralnoj Albaniji oko perioda sukoba. Stariji regionalni komandanti OVK su, u svojim oblastima kontrole, bili zakon za sebe.

96. Lokacije objekata za pritvor o kojima smo dobili svedočenje direktno od naših izvora – potvrđeni elementima dokaza skupljenih kroz napore novinara istraživača (od kojih neki datiraju deset i više godina unazad), i u skorije vreme kroz napore istražitelja i tužilaca EULEX-a – uključivale su: Cahan; Kukës; Bicaj (blizina); Rripe (selo jugozapadno od Burrela u oblasti Mat); Dures; i možda najvažnije od svih, u svrhu našeg specifičnog mandata, Fushë-Kurjë.

97. Mogli smo da posetimo mesta dva takva objekta za pritvor u Albaniji u toku naše istrage, iako nismo ulazili u same objekte. Dodatno, u vezi sa najmanje četiri druga takva objekta za koja znamo da su postojala, čuli smo svedočenja iz prve ruke više osoba za koje smo potvrdili da su lično posetili jedan ili više objekata, ili u vreme dok ih je OVK aktivno koristila, ili na posmatračkim misijama od onda.

98. Objekti za pritvor u pitanju se nisu oslanjali na nezavisne i odvojene entitete. Već su ti objekti za pritvor postojali kao elementi dobro ustanovljene, koordinisane i udružene mreže nezakonite aktivnosti, nad kojom su određeni viši komandanti OVK imali kontrolu i uvid.

Zajednički imenilac svih objekata je bio da su u njima držani zarobljeni civili, na albanskoj teritoriji, u rukama članova i saradnika OVK.

99. Grafička mapa u koja je uključena u ovaj izveštaj prikazuje lokacije na kojima znamo da su postojali objekti za pritvor, sa transportnim rutama koje su ih povezivale.

100. Ipak, postojale su značajne razlike u peridima i namenama korišćenja svakog od ovih objekata za pritvor. Štaviše, evidentno je da je svaki objekat za pritvor imao svoj određeni “operativni profil”, uključujući vezu sa: prirodom veza formiranih ili dogovora sklopljenih kako bi se omogućio pritvor i vezanim operacije koje su se tamo odvijale u različito vreme; prirodom i sastavom grupa zarobljenika koji su tamo držani; način na koji su zarobljenici tamo došli; i sudbine koje su čekale te zarobljenike tokom i na kraju njihovih perioda zarobljenštva.

101. Počecemo sa opisom nekih uopštenih karakteristika privora OVK u vreme rata (od kojih su neki izgleda na pragu ratnih zločina), i pritvora posle sukoba koje su sprovodili pripadnici i saradnici OVK (koji izgleda da čine organizovani kriminalni poduhvat). Kasnije ćemo pobliže ispitati šta se desilo sa svakim objektom za pritvor na teritoriji Albanije.

3.3.1 Pritvori OVK u vreme rata

3.3.1.1 Prvi podskup zarobljenika: “ratni zarobljenici”

102. U periodu između aprila i juna 1999., pritvori OVK na albanskoj teritoriji su bili приметно bazirani na strateškim imperativima vođenja gerilskog rata.

103. Tokom vremena rata i kretanja izbeglica u Albaniju, OVK je navodno implementirala politiku pod kojom bi sve osobe osumnjičene da imaju i najmanja saznanja o dejstvima srpskih vlasti, posebno oni za koje se sumnjalo da su “kolaboracionisti”, trebalo podvrgnuti “ispitivanju”.

104. Rečeno nam je da su ovakvu politiku aktivno podržavali na teritoriji Albanije moćni elementi u okviru albanske nacionalne obaveštajne aprature, uključujući SHIK (sada SHISH) i vojnu obaveštajnu službu, čiji su neki članovi čak učestvovali u postavljanju pitanja zarobljenicima koji su držani u logorima za pritvor OVK. Međutim, pogonska sila iza politike je bio Kadi VESELJI (alias Ljulji), centralna ličnost Dreničke grupe.

105. Objekti za pritvor u kojima su se navodno odvijala “ispitivanja” – posebno oni bliži granici sa Kosovom – su služili i kao vojne “baze” ili “kampovi” u kojima su se izvodile vežbe za trening i iz koji su slate trupe za liniju fronta, ili su im obezbeđivani oružje i municija. Uključivali su nekorišćena ili oduzeta komercijalna imanja (uključujući jedan hotel i fabriku) u ili na obodima većih provincijanih gradova, koji su u suštini bili predati OVK-u od strane simpatizera Albanaca koji su podržavali patriotsku stvar.

106. Ponekad su ovi kampovi tokom rata korišćeni istovremeno kao objekti za pritvor i za druge svrhe, kao što su: parkiranje vozila ili odlaganje zaliha vojne opreme; nagomilavanje logističkih zaliha, kao što su uniforme i puške; popravljanje pokvarenih vozila; lečenje povređenih saboraca; ili za održavanje sastanaka različitih komandanta OVK.

107. Većim delom su, međutim, zarobljenici navodno držani odvojeno od onoga što se moglo smatrati kovencionalnim “ratnim” aktivnostima, i zaista su zarobljenici bili većinom izolovani od izlaganja borcima OVK ili spoljim posmatračima koji su možda posećivali baze OVK.

108. Ako su svi zarobljenici držani u objektima OVK na teritoriji Albanije bili podeljeni u podskupove u odnosu na celu grupu prema sudbinama koje su dočekali, onda je po našem razumevanju bio najmanji podskup koji se satojao od “ratnih zarobljenika”; onih koji su držani samo tokom sukoba na Kosovu, od kojih su mnogi pobjegli ili su pušteni iz Albanije, vratili se bezbedno kući na Kosovo, i danas su živi.

109. Svesni smo postojanja “preživelih” u ovoj kategoriji, koji su bili svedoci zločina pojedinih komandanata OVK, koji su držani u objektima na jednoj ili više od sledeće tri lokacije:

Cahan – kamp OVK blizu kosovske linije fronta, takođe korišćen kao “odskočna stanica” za raspoređivanje trupa;

Kukes – bivša fabrika metala pretvorena u višenamenski objekat OVK, uključujući najmanje dva “bloka ćelija” za smeštaj zatvorenika; i

Durres – mesto ispitivanja OVK sa zadnje strane hotela Drenica, štab OVK i centar za regrutaciju.

110. Na osnovu svedočenja izvora, zajedno sa materijalom sardžanim u opuznicama podignutim od strane Kancelarije specijalnog tužioca Republike Kosovo, procenjujemo da je ukupno najmanje 40 osoba, od kojih je svaka držana na jednoj ili više od tri gorepomenute lokacije za pritvor, pritvoreno od strane OVK⁵⁴ i preživeli su do današnjeg dana.

111. Ova podgrupa se sastoji većinom od kosovskih Albanaca civila – kao i nekih regruta OVK – osumnjičenih za “kolaboraciju” ili izdajstvo, ili na premisi da špijunirali za Srbe, ili zato što se verovalo da su pripadali, ili podržavali, političke i vojne protivnike OVK, posebno LDK i postojanje Oružanih snaga Republike Kosovo (FARK)⁵⁵.

112. Osobe u ovoj podgrupi su bile ciljane primarno za ispitivanje, i nekoliko ih je opisalo da su im postavljali pitanja dok je s njima postupano grubo od strane OVK i albanskih obaveštajaca. Međutim, tokom daljih perioda pritvora koji je trajao od nekoliko dana do mesec dana, većina ovih zarobljenika je ipak bila prebijana i maltretirana od strane onih koji su ih zarobili, po onome što je izgleda bilo kazna, zastrašivanje ili terorisanje.

113. Komandanti OVK optuženi za to da su bili zaduženi za ove pritvorske lokacije uključuju Sabita GEĆIJA, Rizu ALJIJU (alias “Komandant Hodžaj”) i Džemšita KRASNIĆIJA. Sva

⁵⁴ Procenjih 40 osoba ne uključuju one osobe koje su držane u Durresu na tako tankim osnovama, da je njihov pritvor trajao samo onoliko koliko je bilo prtebno ovaestajnoj službi OVK da sprovede ispitivanje.

⁵⁵ Vojna grupacija nazvana *Forcat e Armatosura të Republikës së Kosovës* ili FARK, zvanično se borila za istu stvar oslobođenja kao i OVK, ali su je komandanti OVK tretirali kao protivničku, sa prezirom i sumnjom. FARK je bila na istoj političkoj liniji sa LDK, i bila je zamišljena kao odbrambena ruka vlade u izgnanstvu Bujara Bukošija. Za razliku od OVK, FARK je bila izgrađena oko jezgra iskusnih vojnih oficira, etničkih Albanaca koji su služili u Armiji Federativne Republike Jugoslavije. Komandanti OVK su bili veoma sumnjičavi u vezi sa FARK-om i pokušavali su da suzbiju njihovu rerutaciju novih boraca i zalihe oružja i municije. OVK je pritvorila mnoge osobe, posebno civile iz severne Albanije blizu granice sa Kosovom, pod optužbom da su podržavali FARK i tako bili nelojalni ciljevima OVK.

trojica su označeni u prethodnim UMIK-ovim istragama u vezi sa ratnim zločinima u severnoj Albaniji; sva trojica su sada imenovana u optužnicama STRK, i uskoro bi trebalo da im se sudi u Okružnom sudu Kosova⁵⁶; i njihova imanja su posebno pretresana.

114. Dokazi sakupljeni u toku ovih procesa izgleda da ukazuju da su ovi operativci OVK – sa njihovim regionalnim komandantom za severnu Albaniju, sada pokojnim Dželjadinom GAŠIJEM – bili povezani sa “Dreničkom grupom”, pod direkcijom Hašima Tačija, i postupali su u dogovoru sa Kadrijem Veseljijem, između ostalih.

3.3.1.1.1 Prikaz jednog zatvorskog objekta: Cahan

115. Kamp u Cahanu je bio najseverniji od svih objekta koje je OVK koristila u Albaniji, i prema tome je bio najuže vezan za aktivnosti na frontu⁵⁷. Nismo našli nikakve indicije da su zatvorenici vođeni iz Cahana u druge objekte za pritvor u Albaniji, iako ne možemo to da isključimo.

116. Izgleda da što je dublje u teritoriji Albanije bila fizička lokacija objekta, to je bio manje povezan sa ratnim naporima OVK, a više sa podzemljem organizovanog kriminala.

117. Mislimo da je značajan pokazatelj da su osobe koje su opisale da su držane u zarobljeništvu i maltretirane u Cahanu većinom bile uhapšene na arbitraran i spontan način, često tokom partola OVK u blizini samog kampa, ili na punktovima na graničnom prelazu između Kosova i Albanije.

118. Osobe u ovoj prvoj podgrupi su izgleda većinom puštene na slobodu kada su prestali sukobi na frontu i kada su se srpske bezbednosne snage povukle sa svojih pozicija na Kosovu, u junu 1999. Značajan broj preživelih se između ostalog ogleda spiskom više od dvanaest imenovanih osoba sa statusom “oštećeni/ svedoci” u krivičnim postupcima protiv komandanata lokacija Cahan i Kukës.

3.3.1.1.2 Prikaz jednog zatvorskog objekta: Kukës

119. Među određenim mastima na kojima su civilni zarobljenici bili tajno držani u zarobljeništvu OVK, dobili smo ekstenzivne detalje o bazi OVK u napuštenoj fabričkoj zgradi na obodima svernog albanskog grada Kukës.

120. Dva svedoka iz prve ruke su nam objasnila kako su zatvorenici dovodeni na lokaciju u Kukësu, gde su bačeni u provizorne blokove ćelija, ostavljeni u nesanitarnim uslovima bez hrane i vode, i periodično bili posećivani od stane vojnika OVK i ispitivani pod grubim tretmanom, ili nasumično prebijani.

⁵⁶ Geći i Aljija su uhapšeni, u maju 2010. i junu 2010., i optuženi su za ratne zločine protiv civilnog stanovništva. Iako postoje značajni dokazi protiv trećeg osumnjičenog, Krasnićija, on ostaje u bekstvu u vreme pisanja i tako ne može biti položen optužbama u kosovskom krivičnom postupku. U očekivanju hapšenja Krasnićija, i efikasne primene pravde, suđenje ovoj trojici bi trebalo da se održi ili u Okružnom sudu u Prištini, ili u Okružnom sudu u Mitrovici, početkom 2011.

⁵⁷ Naši izvori iz OVK su nam rekli da je Cahan zapravo bio operativna tačka za napredovanje OVK preko planinske granice na Kosovo. Borci OVK stacionirani u Cahanu su poznati po lansiranju “Operacije Aero”, retkom upadu u teritoriju koju su držali Srbi krajem maja 1999.

121. Raspon lošeg tretmana koji su propatili zatvorenici u ovom objektu je bio pažljivo dokumentovan, između ostalog, od strane kosovskog i međunarodnog osoblja koje radi u Kancelariji specijalnog tužioca Kosova. U izjavama datim tužiocima 2009. i 2010., više od deset pojedinaca - skoro svi etnički Albanci – opisali su da su bili zatvoreni na neodređeno vreme, udarani brutalno štapovima i drugim predmetima, i podvrgnuti različitim oblicima nehumanog postupanja na lokaciji u Kukesu. Nekoliko svedoka je izjavilo da se kroz hodnike čulo vrištanje u agoniji zatvorenika koju držani u posebnim blokovima čelija.

122. Vlada Albanije je izjavila da ne postoje tela preminulih osoba u vezi sa sukobima na Kosovu na teritoriji Albanije, i da ih čak nikad nije ni bilo. Slučaj Kukesa dokazuje da je ova tvrdnja manifestno neistinita.

123. Prvo, postoje tela koja su bila bačena u reke na Kosovu i nošena nizvodno preko granice u Albaniju. Ekshumacija takvih tela i povraćaj njihovih ostataka od strane predstavnika OMPF-a na Kosovu bi bila relativno “nekontroverzna” – ali se albanske vlasti snažno protive čak i intervenciji u ovim slučajevima.

124. Drugo, postoje poznati pojedinačni slučajevi u kojima su tela ubijenih Kosovara identifikovana kao pokopana u Albaniji. Ovi slučajevi su doveli do – u nekim slučajevima dokumentovano od strane albanskih i međunarodnih novinara, i nama predloženo – dugačkih, iako diskretnih, pregovora između porodica tih Kosovara i vlasti nadležnih za grobna mesto/mesta u Albaniji. Konačno, i naročito značajno, u jednom slučaju koji nam je objasnio izvor iz prve ruke, tela su ekshumirana i vraćena na Kosovo radi dolične sahrane od strane porodica. Albanske vlasti su nam rekle da im nije poznat ni jedan takav slučaj.

125. Treće, postoje navodi o postojanju masovnih grobnica na teritoriji Republike Albanije. Srpsko Tužilaštvo za ratne zločine nam je izjavilo da poseduje satelitske fotografije područja na kojima se nalaze te masovne grobnice – ali do sada sama mesta nisu još uvek pronađena, uprkos formalnom zahtevu za istagu koji su srpske vlasti uputile albanskim.

126. Pribavili smo podatke sa lokalnog groblja u Kukesu, koji izgleda da sadrže značajnu potvrdu: tela osoba sa Kosova su zaista bila zakopavana u severnoj Albaniji. Najvažniji dokument je bio petostrani “Spisak preminulih imigranata sa Kosova, 28. mart 1999. – 17. jun 1999.”, koji je sačinio supervizor javnih službi u opštini Kukesa, severna Albanija.

127. Dokument je posledično uvršćen kao dokaz u Okružnom sudu u Mitrovici, Kosovo, po podnošenju Kancelariji specijalnog tužioca Kosova. Za jednu od preminulih osoba na spisku – Antona Bisakua, nalazi se pod brojem 138 – je nađeno da je bio među žrtvama tajnog pritvora i nehumanog postupanja u objektu OVK u Kukesu, Albanija.

128. Prema optužnici podignutoj u avgustu 2010., Bisaku i neodređeni broj drugih civila držanih u pritvoru u Kukesu su bili “stalno tučeni i udarani štapovima i palicama, šutirani, verbalno zlostavljani i mučeni”. U optužbi da je branjenik Sabit Geci izvršio “ratne zločine protiv civilnog stanovništva”, uključujući “ubistvo civila u Kukesu, Antona Bisakua koji je bio pretučen i u kog je pučano”, EULEX-ov specijalni tužilac je izjavio da je Bisaku “ubijen kao rezultat puščane vatre usmerene u njega tokom sesije nehumanog postupanja, batina i mučenja koje se desi baš ili oko 4. juna 1999.”

3.3.2. Postkonfliktna zatvaranja lica od strane pripadnika i saradnika OVK

129. Posle 12. juna 1999., kosovski Albanci su nastavili da zatvaraju osobe iz različitih pobuda, uključujući osvetu, kaznu i profit. Počinioci – koji su svi bili, prema našim izvorima, pripadnici i saradnici OVK – potom su stvorili sopstene nove načine hapšenja i zlostavljanja civila i njihovog transportovanja sa Kosova u nove objekte za pritvor u Albaniji, različite od onih koje je OVK držala u vreme rata.

130. U mesecima odmah posle proglašenja kraja sukoba na Kosovu u junu 1999., članovi i saradnici OVK su navodno isporučivali nebrojena lica koja su oteli u tajne zatvore na albanskoj teritoriji.

131. Naša je velika briga, a trebalo bi da bude prirotitet za istragu i odlučnost od strane albanskih vlasti, to što ogromna većina lica za koja smo ustanovili da su bila tako tretirana još uvek nisu pronađena do današnjeg dana, uključujući brojne etničke Albance.

132. Prema našim informacijama, nije postojao samo jedan objekat u Albaniji u kom se odvijala ova vrsta posleratnog tajnog pritvaranja – postojala je čitava *ad hoc* mreža takvih objekata, spojenih čestim putovanjima između njih provincijalnim albanskim putevima, i preko porozne, haotične (pogotovo u vreme masovnog kretanja izbeglica sredinom 1999.) granice između Kosova i Albanije.

133. Bili smo u mogućnosti da pristupimo potvrđenom svedočenju iz prve ruke bivših boraca i pomoćnog osoblja OVK koji su izvršili mnoge transporte u i između objekata navedenih u našem izveštaju, kao i transporte zarobljenika iz *većine* njih.

134. Na tim putovanjima, regruti OVK i pomoćno osoblje su navodno vozili neoznačena privatna vozila, uključujući kamione i kombije, nekad u konvojima, između objekata. Transportovali su su osoblje i logistiku OVK, hranu, alkohol ili cigarete, i grupe žena za seksualnu eksploataciju. Najznačajnije, u mesecima od jula 1999. do kraja avgusta 2000., takođe su prevozili zarobljenike.

135. Objekti u kojima su zatvorenici držani u postkonfliktnom periodu su bili različiti po karakteru od onih u ratno vreme: našli smo da su to bile uglavnom rustične privatne rezidencije u ruralnim oblastima ili predgrađima, uključujući tradicionalne albanske kuće na farmi i njihove ambare za skladištenje.

136. Postojao je, dodatno, bar jedan namenski napravljen element postkonfliktne mreže objekata za pritvor, koji je bio jedinstven u izledu i nameni. On je bio poslednja reč tehnike i bio je prijemni centar za organizovani kriminal trgovine ogranima. Bio je sačinjen kao proviziona klinika, i bio je mesto na kome su nekima od zarobljenika OVK i njihovih saradnika vađeni bubrezi protiv njihove volje. Prema našim izvorima, kolovođe ovog zločinačkog poduhavza su onda transportovale ljudske organe van Albanije i prodavali ih privatnim prekomorskim klinikama kao deo međunarodnog “crnog tržišta” trgovine organima za transplantaciju.

3.3.2.1 Druga podgrupa zatvorenika: “nestala lica”

137. Zatvorenici u ovoj pogrupi bili su žrtve nasilnih nestanaka: niko nije viđen, ili se za njega čulo ili je nađen, od kako je otet sa Kosova, u nedeljama i mesecima odmah posle 12. juna 1999.

138. Orkestratori ovog postkofliktong zločinačkog poduhvata su izgleda sproveli proces filtriranja, gde je manji broj zatvorenika selektivno biran iz svake veće grupe nestalih, i prosleđen negde dalje. Dokazi ukazuju na to da je osnovni princip procesa filtriranja zarobljenika na ovaj način bio u vezi sa odlukom o podesnosti izabranih zatvorenika za svrhu koja ih je čekala.

139. Faktori za koje se smatra da su bili deo procesa filtriranja, kako nam je reklo više izvora, uključivali su godine, pol, zdravstveno stanje i čak i etničko poreklo zarobljenika, gde su etnički Srbi bili primarni cilj.

140. Čuli smo da se mnogo puta spominje da zatvorenici nisu bili samo predavani, već su takođe bili “kupovani” i “podavani”. Takve insinucije su nas navele da pokušamo da jasnije sagledamo ukrštanje između otmica i neobjavljenih zatvaranja u kontekstu sukoba, i aktivnosti organizovanog kriminala, koji je preovladavo u mnogim oblastima svakodnevnog života u regionu.

3.3.2.1.1.1 Prikaz jednog zatvorskog objekta: Rripe

141. U toku naše istrage, ustanovili smo da su najmanje tri izvora čija smo svedočenja dobili nesumnjivo bila fizički prisutna u kući porodice K. u mestu Rripe blizu Burrela (mnogo puta pominjana “žuta kuća”) u kontekstu kriminalnih poduhvata OVK tokom kojima su prisustvovali.

142. Svaki od ovih izvora je bio u stanju da ispriča jedinstvene i specifične detalje u vezi sa preciznom lokacijom i izgledom kuće, poreklom vlasnika, osoblju OVK postavljenom tamo, i karakteru i komandovanju ilegalnim aktivnostima koje su se odvijale u kući u periodu od 1999. do 2000.

143. Na osnovu ovih svedočenja, može se zaključiti da je K. kuća bila zauzeta od strane i pod kontrolom OVK koji su bili deo mreže koja je delovala kroz veći deo severne polovine Albanije.

144. Mala grupa komandanata OVK je navodno naredila i nadgledala višestruke isporuke civilnih zarobljenika u K. kuću tokom perioda do godine dana, od jula 1999. do sredine 2000. Većina ovih zarobljenika je bila oteta iz porovincijskih oblasti južnog Kosova i dovedena u Albaniju pomoću metoda transporta opisanih u ovom izveštaju. Za razliku od onih koji su držani u Kukesu, zatvorenici koji su dovođeni u Rripe su bili preovlađujuće etnički Srbi.

145. Dodatno, izvori bliski OVK su govorili o velikom broju žena i devojaka kojima se trgovalo koje su dovođene u K. kuću, gde su bile seksualno iskorišćavane od strane osoblja OVK, ali i od strane nekih muških članova zajednice Rripea.

146. Tokom perioda u kojem je OVK održavala prisustvo u kući, ćutanje stanovnika Rripea o prisustvu jedinica OVK i njihovim aktivnostima bilo je, prema našim izvorima, postizano pretnjama, ali takođe i “isplatama” koje su uključivale velike sume novca, kao i slobodan pristup alkoholu, drogama i prostitutkama.

147. Postoje značajni elemnti dokaza da je mali broj zarobljenika OVK, uključujući i neke od otetih Srba, dočekao smrt u Rripeu, u ili u blizini K. kuće. Saznali smo o ovim smrtima ne samo kroz svedočenja bivših vojnika OVK koji su rekli da su učestvovali u zatvaranju i

transportovanju živih zarobljenika, već i kroz svedočenja osoba koje su nezavisno prisustvovala zakopavanju, otkopavanju, preseljavanju i ponovnom zakopavanju leševa zarobljenika, i dok je OVK bila u kući, i u periodu pošto je OVK napustila K. kuću i porodični stanovnici kuće se vratili.

148. Naši nalazi u vezi sa K. kućom izgleda da u velikoj meri potvrđuju nalaze tima novinara istraživača koji su radili za producenta dokumenarca koji su bili u Sjedinjenim Državama "Amrican Radio Works". Ovi nalazi su sumirani u poverljivom internom dopisu podnesenom UNMIK-u 2003., što je zauzvrat pokrenulo ranije pomenutu istražiteljsku misiju K. kuće.

149. Ipak, svedočenja koja smo sakupili su takođe otkrila dimenziju delovanja OVK u K. kući o kojoj ranije nije izveštavao ni tim ARW-a, niti se pominje u memoarima višeg glavnog tužioca MKTJ-a, Karle del Ponte, ili u daljim "oktkrićima" u medijima.

150. Operativci OVK zapravo ne samo da su ostavljali zarobljenike u Rripeu, već su izgleda kupili zarobljenike iz Rripea, za transport dalje u druge zatvorske objekte. Prema svedočenjima vozača umešanih u transport zarobljenika, neke osobe koje su pokupili u Rripeu su bile iste osobe koje su doveli sa Kosova, dok su drugi stizali u Rripe sa drugih strana, za koje vozači nikad nisu saznali.

151. K. kuća stoga nije bila krajnja tačka, ili konačna destinacija, u ovoj udruženoj mreži objekata za pritvor i transporta zarobljenika. Njena precizna uloga, njena važnost u celoj operacije, možda je prethodno bila pogrešno shvaćena.

152. K. kuća je izgleda više imala karakter „usputne stanice“, u kojoj su zarobljenici držani u tranzitu do svoje krajnje sudbine, i prema određenim izvorima, povrgnuti privdno čudnim oblicima „porcesiranja“ / „filtriranja“, uključujući testove krvi i fizičkog stanja.

3.3.2.1.2 Opservacije o uslovim držanja i transporta zarobljenika

153. Zarobljenici su navodno držani izolovano pod konstantnom oružanom tražom u ovim zatvorskim objektima, ili u sobama koje su bile do glavnih zgrada, ili u ambarima, garažama, sladištima ili drugim pridruženim sturkturama namenjenim za skladištenje.

154. Tokom transporta između ovih zgrada, zarobljenici su rutinski gomilani u kombije i kamione, ruku vezanih na leđima i vezani za unutrašnje delove konstrukcije vozila.

155. Vozači ovih kombija i kamiona – od kojih će nekoliko postati ključni svedoci šema opisanih zločina – videli su i čuli zarobljenike u velikim patnjama tokom transporta, posebno zbog nedostatka dovoljne količine vadauha u njihovom odeljku vozila, ili zbog psihološkog mučenja zbog sudbine za koju su misli da ih očekuje.

3.3.2.2 Treća podgrupa zarobljenika: „žrtve organizovanog kriminala“

156. Poslednja i najuočljivija podgrupa zarobljenika u posleratnom periodu, ne i manje značajna zbog svoje sudbine je veoma senzacionalizovana i široko pogrešno svaćena, a sastoji se od zarobljenika za koje smatramo da su bili „žrtve organizovanog kriminala“. U ovoj podgrupi je šačica osoba za koje smo ustanovili da su odvedene u centralnu Albaniju kako bi bile ubijene neposredno pre vađenja bubrega u provizornoj operacionoj klinici.

157. Zarobljenici u ovoj podgrupi su nesumnjivo imali najužasnija iskustva u zarobljeništvu OVK. Prema svedočenjima izvora, zarobljenici „profiltrirani“ u ovu finalnu podgrupu su prvobitno održavani u životu, dobro hranjeni i dozvoljeno im je da spavaju, i tretirani su od strane stražara i sledbenika OVK sa relativnom suzdržanošću, a koji bi ih inače neselektivno prebijali.

158. Kako nam je rečeno, svaki zarobljenik je prolazio bar kroz dva tranzitna objekta za pritvor, ili „usputne stanice“, pre isporuke u operacionu kliniku. Te „usputne stanice“, koje su izgleda kontrolisali operativci i saradnici OVK, povezani sa „Dreničkom grupom“, nalazile su se između ostalog na sledećim zatvorskim lokacijama:

Bicaj (blizina) – naizgled kuća u privatnom vlasništvu, u malom selu južno od Bicaja, u ruralnom okruženju ne mnogo udaljena od glavnog puta prema Peshkopi;

Burrel – na obodima grada Burrela, kompleks sa najmanje dve odvojene strukture u kojima su zarobljenici bili zatvoreni, kao i kuća u kojoj su se sastajali i odmarali operativci.

Rripe – dvospratna, odvojena seoska kuća pominjana kao K. kuća, ili „žuta kuća“, koja je bila podvrgnuta kombinovanoj poseti lokacija UNMIK-a/ MKTJ-a 2004. pošto su je oidentifikovali novinari istraživači; i

Fushë-Krujë – još jedna odvojena, dvospratna seoska kuća udaljena od glavnih puteva i zatvorena u okviru velikog kompleksa, koja je navodno služila kao „sigurna kuća“ ne samo za saradnike OVK već i za druge grupe organizovanih kriminalaca umešanih u šverc droge i trgovinu ljudskim bićima.

Prikaz jednog zatvorskog objekta: Fushë-Krujë

159. Na poslednjoj lokaciji koju smo otkrili u našoj istrazi, Fushë-Krujë, je proces „filtriranja“ navodno dostizao svoju krajnju tačku, i malu, odabranu grupu zarobljenika OVK koji su bili dovedeni dovede je sustigla smrt.

160. Postoje snažni pokazatelji, iz svedočenja izvora koja smo pribavili, da su u procesu preseljavanja kroz mesta tranzita bar neki od ovih zarobljenika postali svesni krajnje sudbine koja ih čeka. Rečeno je da su neki od ovih zarobljenika u objektima za pritvor gde su držani u dometu čujnosti drugih osoba kojima se trgovalo, i u toku transporta, molili svoje tamničare da budu pošteđeni sudbine „seckanja na komade“.⁵⁸

161. Najkasnije kada im je špricovima vađena krv za testiranje (korak koji se čini da je bio blizak „određivanju tipa tkiva“, ili utvrđivanju kompatibilnosti ograna za transplantaciju), ili kada su ih fizički pregledali ljudi koji se spominju kao „doktori“, zarobljenici su morali da budu svesni da su tretirani kao neka vrsta medicinske robe. Izvori opisuju da su takvi testovi i pregledi vršeni i u Rripeu i u Fushë-Krujë.

162. Svedočenja na kojima smo zasnovali naše nalaze govore verodostojno i dosledno o metodologiji kojom su svi zarobljenici ubijani, obično pucnjem u glavu, pre nego što su ih operisali kako bi se uzeli jedan ili više ograna. Saznali smo da je ovo prvenstveno bila

⁵⁸ Zarad ravnoteže, trebalo bi da ukažem da su neki izveštaji o ovim strahovima zarobljenika imali tendenciju bezrazložne dramtizacije činjenica. Na primer, nismo našli nikakav osnov za navode da su nekim žrtvama uklanjali jedan bubreg, pa ih ponovo „zašivali“, zadražavali dalje, i onda im konačno vadili i drugi bubreg.

trgovina „bubrezima leševa“, tj. bubrezi su vađeni posthumno; nije to bio sklop naprednih hirurških procedura koje zahtevaju kontrolisane kliničke uslove i, na primer, ekstenzivnu upotrebu antestetika.

163. Saznali smo od distinktivnih i nezavisnih insjaderskih OVK izvora o različitim elementima i perspektivama kruga trgovine organima u akciji: s jedne strane, iz perspektive vozača, telohranitelja i drugih „fiksera“ koji su izvršavali logističke i praktične zadatke sa ciljem isporučivanja ljudskih tela u operacionu kliniku; a sa druge strane iz perspektive „organizatora“, kriminalnih kolovođa koji su, kako se navodi, sklapali poslovne dogovore da bi obezbedili ljudske organe za transplantaciju u zamenu za prilične finasijske nagrade.

164. Praktična dimezija trgovinskog poduhvata je bila relativno jednostavna. Zarobljenici koji su dovođeni do oblasti Fushë-Krujë (što je uključivalo mukotrpnu vožnju od nekoliko sati iz Rripe i Burrela) su prvo držani u objektu „sigurna kuća“. Vlasnik ovog imanja bio je etnički Albanac koje navodono delio i klanske veze i veze ogranizovanog kriminala sa članovima „Dreničke grupe“.⁵⁹

165. Kako i kada bi bilo potvrđeno da su hirurzi za transplantaciju bili u mogućnosti i spremni da operišu, zarobljenici su dovođeni iz „sigurne kuće“ pojedinačno, po kratkom postupku ih je ubijao strelac OVK, a njihovi leševi su brzo transportovani u operacionu kliniku.

166. Hirurške procedure koje su zatim izvođene – vađenje bubrega iz leševa, pre nego operacije na živim davaocima – su najčešći način na koji se dolazi do donorskih ograna i tkiva potrebnih za transplantaciju – osim kriminalne metode pribavljanja leševa. Eminentni eksperti na polju transplantacije organa koje smo konsultovali tokom naše istrage su nam opisali ove procedure kao efikasne i nisko-rizične.⁶⁰

167. Izvori su izjavili da je osovina Fushë-Krujë bila izabrana za lokaciju za ove objekte zbog njene blizine do glavnog aerodroma koji opslužuje Tiranu. Objekti u čvorištu ovog kruga trgovine organima – „sigurna kuća“ i klinika za operacije – su tako nudile dostupnost posetiocima koji su dolazili, kao i izlaznim isporukama.

4. Klinika „Medicus“

168. U toku istrage smo otkrili određene delove informacija koji idu nešto dalje od naših nalaza o kojima sada izveštavamo. Ove informacije izgleda prikazuku širu, kompleksniju ogranizovanu zločinačku zaveru za nabavku ljudskih organa za nezakotu transplantaciju, u koju su uključeni ko-zaverenici u najmanje tri strane zemlje pored Kosova, i koja opstaje više od decenije. Posebno, našli smo više verodostojnih, konvergentnih indikacija da je komponenta trgovine organima posleratnih zatvora opisanih u našem izveštaju usko povezana sa savremenim slučajem klinike Medicus, ne samo preko istaknutog kosovskog Albanca i međunarodnih ličnosti koje se javljaju kao ko-zaverenici u oba. Međutim, iz našeg poštovanja prema tekućim istragama i sudskim postupcima koje vodi EULEX/ Kancelarija specijalnog

⁵⁹ Vlasnikov dosluh sa mrežama koje su trgovale seksualnim radnicama, ilegalnim emigrantima u Evropu, i zabranjenom robom uključujući drogu i oružje je na kraju doveo do njegovog hapšenja od strane albanske policije; iako izgleda da tu nije bilo nikakve veze sa zločinima počinjenim u mreži OVK.

⁶⁰ Nasuprot široko raspostranjenoj skepsi u vezi sa tim da li su osnovne operacije uključene u trgovinu organima mogle biti izvedene u Albaniji u periodu 1999-2000., naši eksperti koje smo konsultovali direktno ne samo da su našli da je savršeno moguće da je ova metodologija bila korišćena, već su znali i za analogne, slično nezakonite poduhvate gde je ustanovljeno da je vršeno odstranjivanje iz leševa.

tužioca Kosova, osećamo obavezu u ovom trenutku da se uzdržimo od objavljivanja naših nalaza u ovom pogledu. Dovoljno je reći da ohrabrujemo sve zemlje čiji se državljani pojavljuju u optužnici vezanoj za Medicus da učine sve što mogu da zaustave ovu sramnu aktivnost i pomognu da se njeni orkestratori i ko-zaverenici izvedu pred lice pravde.

5. Razmišljanja o „staklenom plafonu odgovornosti“ na Kosovu

169. Naša istaga je pokazala da postoji „stakleni plafon odgovornosti“ u vezi sa istragama koje se trenutno preduzimaju, i optužnicama do sada podignutim, pod pokroiteljstvom Specijalnog tužilaštva na Kosovu.

170. Izgleda do postoje dve osnovne prepreke u pohodu za pravdom za narod Kosova, pod vođstvom STRK. Prvi problem je da je *de facto* seznanje istraga pažljivo ruokovođeno i ograničeno od strane kosovskih vlasti; njihova saradnja sa EULEX-om tako pati od dubokog nedostatka poverenja.⁶¹

171. Drugo, ovi ljudi bi izgleda radije prihvatili pravdu na sudu za svoje navodne uloge u nezakonitim zatvorskim logorima i trgovini ljudskim organima, nego da umešaju svoje bivše visoke zapovednike OVK, po čijim su naredbama postupali i koji su sada visoke političke figure.

172. Centralna prepreka u dostizanju istinske pravde za mnoge Kosovare, zato, izgleda da je predački običaj, koji još uvek preovlađuje u nekim delovima društva, ukorenjene lojalnosti klanu, ili njegov ekvivalent u sferi organizovanog kriminala. Čak i kada zaverenici u pitanju nisu članovi istih klanova ili proširenih porodica, odanost koju osećaju prema svojim kriminalnim „bosovima“ je neraskidiva kao bilo koja porodična veza.

173. Zato će Sabit Geći odlučno izbegavati da umeša one zaista odgovorne za mučenje civilnih zatvorenika u Kukesu, koji su sada postali poštovane javne figure. Isto tako, Iljir Rrecaj će nastaviti da snosi posledice kao žrtveno jagnje za neregularno davanje licence i finansiranje praksi u pogledu klinike Mudicus u Prištini, radije nego da uperi prstom u one koji su zaista odgovorni za ovu organizovanu kriminalnu aktivnost u zdravstvenom sektoru Kosova.

174. Rezultat je da političke vođe mogu uverljivo da odbace navode u vezi sa umešanošću OVK u pritvor, mučenje i ubistvo u Albaniji – ozbiljne navode koji zaslužuju da budu

⁶¹ Jedan primer na podrčju menadžmenta informacija je ograničen pristup odobren policijskim istražiteljima EULEX-a krivičnoj bazi podataka kojom operišu njihove kosovske kolege. Lokalna vlast je nerado odobrila EULEX-ovim oficirima pristup Informacionom sistemu kosovske policije (KPIS), ali samo putem šačice korisničkih imena i lozinki, od kojih je svako moralo biti povezano sa login-om poznatog i imenovanog EULEX-ovog zvaničnika. Pretrage vršene preko svakog od ovih korisničkih imena su onda mogle biti direktno nadzirane od strane oficira za vezu KP-a, koji su obavezno znali koliko često, i kada, EULEX vrši pretrage i takođe, koga je tačno EULEX proveravao. Čak i u svetlu toga, ima isto toliko prilika u kojima jednostavna tehnologija izigra svaremenog policijskog istražitelja, jer se KPIS redovno kviri. Ekvivalentan sistem za registraciju motornih vozila, KVIS, je takođe otvoren EULEX-ovim istražiocima posle perioda jedva kooperativnih pregovora sa policijom Kosova. Međutim, verzija baze podataka koja je učinjena dostupnom (za razliku od originalnog protipa koji je zajednički razvijen pod okriljem UNMIK-a) je bila isključivo na albanskom jeziku. MMA (Monitoring, Mentoring and Advising) se ne računa mnogo kada kosovski partneri rade upravo ono što žele – jedina pomoćna akcija koju međunarodni oficir za vezu može da preduzme je da napiše izveštaj koji putuje uz lanac odgovornosti, i verovatno stigne na sto negde u Briselu i postupa se s njim sa minimumom hitnosti i permijom na političku korektnost.

istraženi, kao što smo videli, mnogo ozbiljnije nego što je to do sada bio slučaj, - malo više od „spektakla“ kreiranog od strane srpskih političkih propagandista.

6. Nekoliko završnih napomena

175. U zaključku, trebalo bi još jednom da se podsetimo da je ovaj izveštaj načinjen posle otkrića koja su se pojavila u memoarima bivšeg glavnog tužioca MKTJ-a. Šokirana ovim razotkivanjima, Parlamentarna skupština nam je poverila zadatak bližeg ispitivanja navoda i povreda ljudskih prava za koje je rečeno da su učinjene na Kosovu u periodu u pitanju. Elemneti koji su navedeni u knjizi bivšeg tužioca tiču se navodne trgovine ljudskim organima. Naše teške, osetljive istrage su nam omogućile ne samo da potkrepimo te elemnte, već i da osvetlimo dalje, vezane navode i da izvučemo neke vrlo sumorne, zabrinjavajuće slike o onome što se desilo i što se u određenoj meri još uvek dešava na Kosovu. Naš zadatak nije bio da sprovedemo krivičnu istragu – nismo ovlašćeni za to, i iznad svega nam nedostaje neophodnih sredstava za to – a kamo li da donesemo presudu o krivici ili nevinosti.

176. Informacije koje smo ipak sakupili se tiču veoma ozbiljnih događaja koji su odvijali u samom srcu Evrope. Savet Evrope i njegove zemlje članice ne mogu ostati ravnodušne prema takvoj situaciji. Pokazali smo da je organizovani kriminal značajan fenomen na Kosovu. To nije ništa novo, i priznaje se da se ne dešava to samo na Kosovu. Organizovani kriminal je užasan problem u regionu i takođe utiče na Srbiju, Crnu Goru i Albaniju, da navedem samo nekoliko primera. Štaviše, takve kriminalne grupe izgleda da sarađuju jedna s drugom mnogo efektivnije nego odgovorne nacionalne i internacionalne pravosudne vlasti. Podvukli smo i dokumentovali mutne, a u nekim slučajevima otvorene, veze između organizovanog kriminala i politike, uključujući i predstavnike vlasti; to takođe nije ništa novo, barem za one koji ne zatvaraju oči i ne zapušavaju uši po svaku cenu. Čutanje i neregaovanje u suočavanju sa takvim skandalom je isto tako ozbiljno i neprihvatljivo. Nismo se upustili u prosto širenje glasina, već smo pre opisali događaje na osnovu mnogih svedočenja, dokumenata i objektivnih dokaza. Ono što smo mi otkrili naravno nije potpuno nečuveno. Isti ili slični nalazi su odavno detaljno opisani i osuđeni u izveštajima ključnih obaveštajnih i policijskih agencija, iako bez odgovarajuće reakcije na njih, jer se politički vladari autora radije nisu isticali i nisu ništa govorili, navodno iz razloga „političke celishodnosti“. Ali moramo zapitati koji interesi bi mogli da opravdaju takav nadmeni stav prema svim vrednostima na koje se uvek poziva u javnosti? Svi na Kosovu su svesni onoga što se dogodilo i trenutne situacije, ali ljudi ne pričaju o tome, osim privatno; godinama čekaju da se istina – cela istina, pre nego zvanična verzija – ogoli. Naš jedini cilj danas je da govorimo za one muškarce i žene sa Kosova, kao i one iz Srbije i Albanije, koji, bez obzira na njihovo nacionalno ili versko preklo, jednostavno teže istini i kraju skandalozne nekažnjivosti, i čija je najveća želja da mogu da žive u miru. Istina i odgovornost su apsolutno neophodne za istinsko pomirenje i dugotrajnu stabilnost u regionu. U toku naše misije sreli smo se sa veoma odvažnim osobama – i lokalnim i međunarodnim akterima – koji se bore da prevaziđu ravnodušnost i izgrade pravednije društvo. Oni ne zaslužuju samo izraze naše solidarnosti, već i našu punu i aktivnu podršku.